

4
L 561

Wadonis

Latweeschu walodas mahzibâ

tantas skolahm

Sterstu Andreja

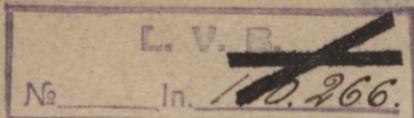
faastahdits.

Rihgâ un Dehrpatâ,

Rakstos speests un dabujams Schnakenburga speestavâ.

1882.

126246

Wadonis

Latweeschu walodas mahzibâ

tautas skolahm

Sterstu Andreja

fastahdits.

Rigâ un Tehrbatâ,

Makstos speests un dabujams Schnakenburga speestawâ.

1882.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0305055100

Nozensures atmehlehts — Rīgā, 15. Dezemberi 1881.

Nakstos speests Schnaakenburga speestawā, Rīgā,
Marstal-eelā Nr. 5.

Satvara rāhdičais.

Pirmā dāta.

Wahrdā mahžiba.

Pirmā nodala.

§ 1—3. Gewadijums	Iap. p. 1
§ 3—6. Valseeni jeb silbas un burti	" 2
§ 7—10. Wahrdu zelſchanahs	" 3
§ 11—12. Wahrdu ſchikras walodū	" 4

Otrā nodala.

Lokamo wahrdu ſchikras.

§ 13—14. I. Leetas wahrds	Iap. p. 5
§ 15—17. Kahrtā ſkaitlis un lozijums	" 6
§ 18—19. Lozifchana jeb deſlinazija	" 7
§ 20—21. II. Ihpaſchibas wahrds	" 10
§ 22. Salihdfinajuma pakahpeeni	" 11
§ 23—24. III. Skaitka wahrds	" 12
§ 25—26. IV. Weetneeka wahrds	" 13
§ 27. V. Laika wahrds	" 15
§ 28—34. Konjugazijas peederumi	" 16
§ 35—36. Cedalijums konjugazijās	" 18
§ 37—39. Pirmā konjugazija	" 19
§ 40—42. Otrā konjugazija	" 25
§ 43—45. Treſchā konjugazija	" 31

Treschà nodala.

Nelokamo wahrdu schikras.

§ 46.	I. Apstahkla wahrds	Iap. p. 37
§ 47—48.	II. Satikmas wahrds	" 37
§ 49.	III. Beedrotajš	" 38
§ 50.	IV. Sajutumu ſlanaš	" 39

Otrà data.

Teikumma mahžiba.

§ 51—53.	Nepagarinats teikums	Iap. p. 40
§ 54—57.	Pagarinats teikums	" 41
§ 58—59.	Pilns un nepilns teikums	" 42
§ 60.	Sawillts teikums	" 42
§ 61.	Sakahrtoti teitumi	" 43
§ 62—64.	Vakahrtoti teitumi	" 44
§ 65—67.	Noteizofchi palihga teitumi	" 45
§ 68—70.	Apſühmejoſchi palihga teitumi	" 45
§ 71.	Apſtahktu	" 46
§ 72—73.	Laika-apſt.	" 47
§ 74.	Rahrtas-apſt.	" 48
§ 75—77.	Zehlona-apſt.	" 49
§ 78—79.	Noluhtka-apſt.	" 50
§ 80—82.	Peekaujofchi u. z.	" 50
§ 83.	Slehdjoschi teitumi	" 51
§ 84.	Periods	" 51
	Peelikums.	
§ 85—95.	Peeturas ſihmes	" 52
§ 96.	Leelee burti	" 54

Pirma dala: Wahrda mahziba.

Pirmā nodaļa.

Gewadijums.

Walodas mahziba jeb gramatika nodarbojabs ar tecim walodas § 1. situmeem, kas jaenēj wehrā, pareisi runajot un rakstot. Schee walodas likumi fibmejahs woj nu us fewischkeem wahrdēem, woj us wahrdū leetafchanu teikumā. Teikums ir ik kats wahrdōs issfazits, pilniqi faprotams spreedums par kahdu teetu.

Ta fakam: „kolneeks mahzahs“, tad jaw ir isteikts pilnigi faprotams spreedinis, faprotamas domas; sche spreescham par kolneeku, norahdidami, lo tas dara. Ta pat teikumi ir, par peemehru: putns freen; sahle ang; zekineeks brauz; sirs ir tshalls; osols ir lapu-loks u. z.

Schee peemehri rahda, ka teikumam ir wisu masaf diwi daka: § 2.
1) teikuma preefschmets jeb subjekts, t. i. ta leeta, par kuru runajam,
waj spreescham (folneeks, putns, sahle, zekineeks, sirs, osols) un 2) is-
steizeis jeb predikats, t. i. wifs tas, ko issakam, waj spreescham par
teikuma preefschmetu jeb subjektu (mahzahs; spreen; aug; brauz; ir
ischalls; ir lapu-loks).

Subjekts jeb feikuma preefschmets alasch atbild us jautajumu „kas?“; p. p. kas mahzahs? kas freen? De atbildam ar subjekteem: skolneets mahzahs; putns freen.

Predikats norahda, ko dara subjekts, kahds, waj kas winisch ir.
P. p. ko dara solneeks? kahds ir sijgs? kas ir osols? Te atbil-
dam ar predikateem: solneeks mahzahs; sijgs ir tschakls; osols ir
lopu-loks.

Bef subjekta un predikata teikumam ir nehl palihga lozelli, tas § 3. tuvak, kaidra apsihme subjektu, wai ari isskaidro predikatu.

Denim fchos peemehrus: Uszichtigs folneeks mahzabs; jaunajs firgs ir tschaks u. z.

Schöss teikuinos wahrdi „nüsžigis“ un „jaunais“ skaidrak un sītak noteiz subjektus, atbildedami uz jantajumeem „ka hds?“, „kursch?“

Scho teikuma lozelli hanz par noteizeju jeb atributu. Apluhkojim
zitus teikumus: Dahrsneeks stahda foku; behrns paklaufa tehwham; brahlis
mekle nascha.

Sche wahrdi „foku“, „tehwam“; „nascha“ tuvak iſſaidro predikatus, atbildedami uſ jautajumeem „ko?“, „kam?“, „ka?“. P. p. ko dahrneeks ſtahda? — foku; kam behrns paklauſa? — tehwam u. t. t.

To teikuma lozekli, kas tuvak iſſaidro predikatu un atbild uſ jautajumeem „ko?“, „kam?“, waj „ka?“, fonz par apſihmetaju jeb objektu.

Teikumā wehl war buht lozekli, kas predikatu tuvak iſſaidro, atbildedami uſ jautajumeem: „kur?“, „kad?“, „kà?“, „kapeh?“, „kadeh?“. Tos fonz par apſtahkeem.

P. p. Dahrneeks (kad?) wakar (kur?) zelmalā ſtahdija foku. Stolneeks mahzahs (kà?) uſzihtigi. Brahlis wekle naſcha (kadeh? kam?) ko greest u. z.

Schöd teikumōs wahrdi „wakar“, „zelmalā“, „uſzihtigi“, „ko greest“ ir apſtahkli.

Lahdā kahrtā teikumam ir ſche Lozekli: 1) ſubjekts jeb teikuma preefchmets, 2) predikats jeb iſteizejs, 3) atributs jeb noteizejs, 4) objekts jeb apſihmetajs un 5) apſtahkli.

Uſdewumi un jautajumi. 1) Kas ir teikums? 2) kuri ta ſwariigakee lozekli (wirslozekli)? 3) kuri ta palibga lozekli? 4) Daſauz teikuma lozekli ſchöd teikumōs; Siwiſ dſihwo uhdēn. Aſs zirwiſ atrod akmeni. Daſchas upes iſſihkſt faufā laikā. 5) Da-uſrakſta diwi teikumi bei palibga-lozekleem un trihs ar palibga-lozekleem.

Valſeeni jeb ſilbas un burti.

§ 4. Teikumā paſtahw iſ ſewiſchleem wahrdeem; ſchee atkal iſ halſeeneem jeb ſilbahm.

Silba ir wahrda pants (data), waj ari weſels wahrds, kas iſtenņajams ar weenu mutes atwehrumu un weenu bals pažehlamu.

Tā, p. p., wahrdat „raſtiſchana“ ir tſchetras ſilbas; pirmā — „rank“, otrā — „sti“ trefchā — „fchā“ un zeturtā — „na“; wahrdeem „tas“, mitis — pa weenaj ſilbaj latram.

§ 5. Silbas jeb halſeeni paſtahw iſ walodas ſkañahm, kuru redſamas ſihmes fonz par burteem.

Burtus mehds kopam iſſault parafī ſahrtā, ar a, b, z ſahlot. Muſhu walodas abezē ir:

(1) Leelec burti: A, B, Z, D, E, (F) G, (H, Ch) I, K, L, Q, M, N, O, P, R, S, T, U, W.

(2) masee burti: a, b, z, d, e, (f) g, (h, Ch) i, j, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w.

Beſihm. 1. F, H un Ch ir tapinati iſ gitahm walodahm un atrodahs likaj tos wahrds kas no ſchihm walodahm aemti; p. p.

Frankfurta, Hamburga, Charkowa u. z. Latweefchu wahrdoſ h ir

titaj garuma sihme un q̄ atronans tikaj kopam ar f̄ un s̄, zaur to ifzelahs s̄ch un s̄ch.

Peesihm. 2. Kad leetajami Leelee, kad masee burti, to mahzifimees wehlak.

Starp abeze faukteem burteem ir ja-isschke balfskani un lihds. § 6. skani. Balfskani ir a, e, i, (o) u un pahrejee — lihdsfkan.

Peesihm. Pirmos fauz par balfskaneem tapebz, ka tee war weenus paſchus ſtan balsi iſrunat; lihdsfkan tur pretim top ſtanak dsirdami tad, kad tos iſſauz kopam ar balfskaneem. To war it gaifchi uoſkarſt, kad mehgimam, iſſauſt p. p. 1) lihdsfkan b, p, g weenus paſchus un 2) lihds ar balfskaneem p. p. bet, pa, gan un zit.

Burti ir waj weenkahrſchi, waj falikti.

Weenkahrſchi balfskani ir a, e, i, u un falikti: ai, au, ei, ee (= ia), ii, o (= ua), ui.

Weenkahrſchi lihdsfkan ir: b, d, (f, h), j, k, l, m, n, p, r, ſ, l, t, w un falikti: z (=ts), (ch), ðs, k̄ ari; g (=gi) f̄ (=kj) t̄ (=lj) n̄ (=nj) (r̄ (=rj); ſ̄h̄ (=ſj) ſ̄h̄ (=ſj) t̄ſh̄ (=ſj) dſh̄ (=dſj).

Tantajumi un usdewumi: 1) Kas ir ſilba? 2) Kas ir burti? 3) Zik ſilbu kuram wahrdam ſchāi teikumā: „Waj iſwiſnafchanahs patikamala ſeemā, waj waſarā?“ 4) Za-nrafsta diwi trijsilbigi un diwi tſchetriflbigi wahrdi, 5) janorahda, kuxi burti ſchōs wahrdos balfskani, kuxi lihdsfkan, kuxi no ſchein weenkahrſchi, kuxi falikti: zihruſis, dſeed, puſchi, laxot.

Wahrdu zelſchanahs.

Kad falihdsinam tahduſ wahrdus, ka: malt, maltuwe, maleens, § 7. malejs, milti, famalt, waj ari: art, arkl̄s, arejs, arums, atara, tad weegli nojehdsm, ka ne weeni, ne otri naw ſawā ſtarpa ſwefchi, bet ir rada; pirmee waj ſchahdā, waj tahdā ſiaa ſihmejahs us „malschanu“ un, otree — us „arſchanu“.

Tahdi wahrdi, kas pebz ſkanas lihdsigi un pebz uoſihmes ſawā ſtarpa rada, ir zehluſchees no weenahs wahrdā ſaknes, ta pat ka no weenahs ſchahdā ſaknes ifang weenadi ſchahdi.

Peeminetos wahrdos ſilbas mal un ar ir uſluhkojamas, ka ſaknes.

Sahnes wehl naw gatawi wahrdi; no tahni wahrdi titaj war § 8. zeltees, iſaught. Schi zelſchanahs jeb iſaughtchana noteekahs zaur to, ka pee ſaknes peeweenojahs waj weena, waj otrā galā ſahdi pantini, lozelli: mal-eens, at-ar-a u. t. t.

To wahrdi datu, kas ſchahw pebz ſaknes ſauz par pee-dehkli un to, kas preekſch ſaknes — par eebalfeenu.

Angſchejos peemehros peedehkli ir: (mal)-tuwe, (mal)-eens, (mal)-ejs, (mil)-ti; (ar)-lls, (ar)-ejs, (ar)-ums u. t. t., un eebalfeeni: ſa-(malt), at-(ara).

Bef ta wehl wahrdam beign galâ ir mainiga dákina, ko fauz par galotni. P. p. wahrdam „arkls“ s ir galotine; ta war daschadi mainites mehs waram p. p. teikt: arkla, arklâ, arklu, arkleem, arklös.

Tahdâ tahrta wahrdos pastahw 1) is faknes, 2) peedehkla, 3) eebalfeena un 4) galotnes.

§ 9. Tos wahrdus, kam tuhlin pebz faknes nahk galotne fauz par zelma wahrdeem. Tahdi p. p. ir: ar-t, mal-t, lab-s, nams u. z. Tos, kas zehlufchees no scheem fauz par atwafinateem. Tahdi ir: lab-ums, lab-ot, nam-ikis, nam-neeks, ar-cls, mal-ejs u. t. t.

Ja wahrdos pastahw is weenas paſchas faknes bes eebalfeena, tad tas ix weenfahrfchs; p. p. labs, firds, art, malt u. z. Tur pretim, ja wahrdam peesprauſts eebalfeens, waj ari ja wairak wahrdi weenkopoti (falikti weenâ kopâ), tad iszekahs falikti wahrdi. Tahdi ir: ne-labs, at-ara, fa-malt, lab-firdigs u. z.

§ 10. Wahrdeem no faknem jekotes, ne reti pahrmainahs pati fakne, Schi pahrmainifchanahs parahdahs 1) pee ta, ka pahrwehrfchahs faknes balfskanis p. p. malt, milti, meltne, walkat, wilkt, es welku, u. z. 2) pee ta, ka pahrwehrfchahs pehdejaſs faknes lihdsfkanis. Sche janemj wehra!

1) Pehdejee faknes lihdsfkanis d, l, t pahrwehrfchahs par f, ja peedehklis eefahkahs ar l, m, n, t.

P. p. no dseedat delahs dseef-ma (= dseed-ma),

" bradat " bras-ls (= bras-ls),

" nafts " naft-nina (= naft-nina),

" greests (greesejs) " grihs-lis (= grihs-lis u. z.)

2) Pehdejee faknes lihdsfkanis g, l pahrwehrfchahs par ds, z ja peedehklis eefahkahs ar e, i, ee.

P. p. no maks, rags zehlahs: maz-isch, radz-isch, kozenz, mids-enis, turz-eete u. z.

Peesihm. Peedehklis elis, ele pahrwehrfch g, l, par g, l.

P. p. ſirgs, ſirgelis, puika, puikelis u. z.

Uſdewumi: Ja-irvaksta: 1) peezi wahrdi ar eebalfeeneem un peezi ar peedehkleem, 2) peezi zelma wahrdi, peezi atwafinat, 3) peezi weenfahrfchi un definit faliku, 4) diwi peemehri ar pahrwehrsteem faknes balfskaneem un peezi ar pahrwehrsteem pehdejeem faknes lihdsfkanis.

Wahrdi ſchiras walodâ.

§ 11. Wahrdeem walodâ ir daschads uſdewums un daschada nosihme. Pebz fawas nosihmes wahrdi ir:

1) Peetas jeb buhtibas wahrdi, t. i. tahdi kas apühme daschadas leetas, kustonis, zilwekus u. t. t. P. p. ſoks, ſpalwa, ſiws, nams u. z.

- 2) *Ihpafchibas mahrdi jeb tahdi, kas rahda kahdas schihs leetas ir.* P. p. *foks ir salfch, augsts; spalwa ir teewa, weegla u. t. t.*
- 3) *Skaitla wahrdi jeb tahdi, kas rahda, par zik dands leetahm runajam; p. p. weens, diwi, trihs u. t. t.*
- 4) *Weetneeku wahrdi jeb sahdi, kas stahdami leetas wahrdi weetâ; ihpaschi, kad leeta jaw mineta un pasifstama. Neemsim scho peemehrin: "Lehws behrnis yamahza un wini tam klaufa." Sche tee wahrdi "wini tam" stahw leetii wahrdi weetâ "behrni tehwam." Tahdi weetneeku wahrdi ir: tas, schis, winsch u. z.*
- 5) *Darischanas jeb laika wahrdi — kas rahda, ko kahda leeta dara, p. p. Kolneeks mahzahs, lafa, raksta, rehktina u. t. t. Tahdâk lahrtâ: mahzitees, lasit, rakstit, rehkinat, ir darischanas jeb laika wahrdi.*
- 6) *Aystahku wahrdi — kas rahda, kur noteek darischana p. p. § 12. sche, tur, mahjâs u. t. t.; kad ta noteek, p. p. schodeen, wakar, nakti u. t. t.; ka ta noteek, p. p. ahtri, labi, fkaisti u. t. t.*
- 7) *Satikmas wahrdi — kas rahda, ka weena leeta fateekabs ar otru, jeb ka ta stahw pret otru: waj ta ir pee otras, us, sem, eelsch, waj yahr otru u. t. t.*
- 8) *Weedrotaji — kas faweno teikimus, waj teikuma lozektus. Tahdi ir: un, bet, ari, lajgan u. z. P. p. Mednis un rubenis ir ir putni, es redsu, bet tu neredsj.*
- 9) *Sajutumu skanas — kas leetajamas, kad zilwels fajuht leelus un spchjns preekus, behdas, fabyes, waj isteiz brihnishchanos u. t. t. P. p. ujal wai! à! u. z.*

Pirmâs pezas wahrdi schkiras ir lokamas, t. i., spchj, yahr mainit fawn galotni. P. p. *foks: foka, kolam; labs: labus, labam; weens: weenu; tas: ta, tam, to u. t. t.; rakstit: es rakstu, tu raksti; winsch rakstija; mehs rakstot u. t. t.*

Tur pretim pehdejâs tschetras wahrdi schkiras ir uelokamas.

U sdewumi. Ja-nrafsta: 1) ik no kuras wahrdi schkiras pa trihs lihs peesi wahrdi, 2) lokami wahrdi pa diwi no kuras schkiras un jarahda, ka tos war lozit, 3) pee kuras schkiras peeder kurfch wahrdi schôs teikumos: filts ar fildischanu. Labs ar gaidischanu; (Paruna.) Tumfcha, tumfcha ta eglite, kur Baumte nakti guł (Taut. ds.). Trihs preedites kalinâ, wiñ trihs weenu angumianu (Taut. ds.). Weenreis suni peewilsti ar kaulu; bet otreis — ne ar galu. (Par.). Ali, manu deenianu, zik raibu kundsjau! — mahf wini dseedat, mahf wini danzot (Mihkla: zahki).

Otrā nodala.

Lokam v wahrdu schkiras.

I. Leetas jeb buhtibas wahrds.

§ 13.

Tos wahrduš kas eesihme leetas, zilwelus, kustorus jeb, zaur zaurim preefschmetus, fauz par leetas jeb buhtibas wahrdeem. Zahdi ir, p. p. galds, krehls, loks, dahrss, kalus, wilks, srigs, Riga, Amerika u. z.

Buhtibas jeb leetas wahrds eesihme ne weeu redsam as leetas, bet ari neredsamas, jeb tikaj domajamas, fā: laiks, siltums, gudriba, skaitums, laipniba, brauzeens u. z.

Leetas jeb buhtibas wahrds pasihstams pee ta, ka tas alasch atbild u s jautajumu „kas?”

§ 14.

Starp redsam preefschmetu nosaukumeem ja isschir:

- 1) fūgas wahrdi. Tee eesihme weseli fugu weenadu preefschmetu, fā: loks, putns, pilfats, upē u. z.
- 2) ihpafchwahrdi. Tee noschir weenu preefschmetu no weselas fūgas weenadu preefschmetu. Ta mehs dodam wahrdu „Riga” tikaj weenam pilfatai, zaur ko to noschiram no wiseem ziteem pilfateem; ta pat ari wahrdu „Daugava” dodam tikaj weenaj upēj u. t. t.

Wifus ihpafchwahrdus raksta ar leelo eefahkuma burtu; p. p. Riga, Daugava, Kreetvija, Alpi, Peteris u. z.

3) kopibās wahrdi, kuri zaur weenu pafchu wahrdu eesihme dāuds weenadu preefschmetu kopam; p. p. meschs (dāuds koku kopam), armija (dāuds saldatu kopam) tanta (wifis tee zilwei kopam, kas peeder pee kahdas feiwifskas zilts) u. z.

4) weela wahrdi. Tee eesihme tahdus preefschmetus, kuri latraj dalinaj wifa wesela preefschmeta daba un nosaukums; p. p. ihdens, peens, maise, wilna, medus, dseiss, malka u. z. — Waj nemjam lahfiti ihdens wai weseli juhru, alasch fauzam par ihdens; tur pretin ja, p. p. no koka nemjin lahdu dalinu, tad fcho dalinu newaresim wis wairs fault par kolu, bet kā nu nahfsees, waj par faru, fakui, misu, waj galotni u. t. t.

Weela wahrdu naw skaitami; newaram, p. p. sagit: weena malka, trihs malkas u. t. t.

Usdewumi: Ja-usrafka: 1) 5 redsam un 5 neredsam preefschmetu wahrdu, 2) it no kuras redsam preefschmetu fūgas pa 5 wahrdu.

Leetu wahrdu kahrtas, skaitlis un lozijums.

§ 15.

Neusim tos wahrduš: tehws, dehls, brahlis, fainneeks, kungs un mahte, meita, mahfa, fainneeze, kundse. No teem redsam ka pirmee ir wihrifskas un otree — feiwifskas kahrtas. Bes dabifkas starpibas

ir wehl ta, ka teem fawva galotne katreem; proti: wihrifkas fahrtas wahr-deem galotne s un feewifkas a, e.

Pehz wahrda galotnes luhkojotees, ne ween dñshwus, bet ari ned-sihwus preefschmetus peschkix waj nu pee wihrifkas, waj pee feewifkas fahrtas. Wihrifkas fahrtas ir, p. p. galds, kalns, dahrss, aknius u. z. un feewifkas — mahja, upe, leja, egle u. z.

Iznehmumi: 1) daschi leetu wahrdi ar galotni s ir feewifkas fahrtas; p. p. firds, aufs, ajs, naiks, klekts un wehl kahdi; 2) daschi ar galotni e un a ir gan feewifkas, gan wihrifkas fahrtas; p. p. beude, plahpa, maldona u. z.

Reisahm mehs runajam par weenu paschu leetu, reisahm par § 16. wairak weenadahn leetahm; ja runajam par weenu paschu, tad iokam, ka leetas wahrds stahw weenfraitli, ja par wairak leetahm, tad — daudsskaitli. Ta p. p. weenfraitli stahw schee wahrdi; galds, kalns, dahrss, spalwa, upe un daudsskaitli; galdi, kalni, dahrssi, spalwas, upes. Daschi wahrdi ir weenfraitli ween leetajami, p. p. peens, medus, Riga, Amerifa, rakstichana u. z. Tos fauz par weenfraitlineekeem; daschi atkal daudsskaitli ween; p. p. svehtsi, dusmas, firdsehsti, Behfis u. z. Tos fauz par daudsskaitlineekeem.

Us jautajumu „kas?” atbildam ar leetas jeb buhtibas wahrdu; p. p. kas tur ir? kalns, leja. Bes scha jautajumu wehl ivaram lift zitus, p. p. ka tur naw? — kalna, lejas; kam esam peegahjuſchi klah? — kalanam, lejoj; ko redsat? kalnu, leju; kur esan? kalnu, leja.

Us jautajumeem kas, ka, kam, ko, kur, atbild lozijumu.

§ 17.

Mnhfu waloda ir feschi lozijumu; see ir:

- 1) nominativs, kas atbild us jautajumu „kas?”; p. p. dahrss, plawa u. z.
 - 2) genitivs — us jautajumu „ka?”; p. p. dahrfa, plawas u. z.
 - 3) dativs — us jautajumu „kam?”; p. p. dahrjam, plawai u. z.
 - 4) akusativs — us jautajumu „ko?”; p. p. dahrju, plawi u. z.
 - 5) lokativs — us jautajumu „kur?”; p. p. dahsa, plava u. z.
 - 6) wokativs — jeb usrunas lozijumis. Tam naw feewischka jautajuma. Wixu illeetajam tad, kad kahdu preefschmetu usrunajam, waj ari tam usfauzam; p. p. tehw! brahli! maht! fainmeek! u. z.
- Wokativs leetajams tikai tur, kur war notift tahda usruna, t. i. it ihpaschi pee dñshwahm leetahm.

Usdewumi: 1) ja fauz 5 wahrdi wihrifkas un 5 feewifkas fahrtas, ta weenfraitli, ka daudsskaitli, 2) ja-usratsta 5 weenfraitlineeki un 5 daudsskaitlineeki; 3) ja-usratsta visos lozijumos schee wahrdi: osols, eglite.

Leetu wahrdu lozishana jeb dekkinažija.

Leetas wahrdu lozit ir, tam galotni pahmainit pehz lozi- § 18. jumeem weenfraitli un daudsskaitli ta wihrifka, ka feewifka fahrtā.

Leetu wahrdu cedala pehz teem balskanem, kas galotnes wis-wairak dsirdami, peezās lozishanas schirkas jeb dekkinažijas. Tas ir;

- 1) pirmā jeb **a**-dekklinazija. Pee tahs peeder: a. wiſi wihriflas fahrtas wahrdi, kas beidsahs ar galotne s waj ſch; p. p. namis, zelſch u. ð; b. wiſi feewiflas fahrtas wahrdi, ar a, waj ja, røkaſ ſina (= ſin-ja) u. ð.
- 2) otra jeb **e**-dekklinazija, pee kuros peeder wiſi feewiflas fahrtas wahrdi, kas beidsahs ar e; p. p. egle, preede, sahle, upe u. ð.
- 3) treſcha jeb **ne-i** hſtā **i**-dekklinazija, pee kuras peeder wiſi wihriflas fahrtas wahrdi, kas beidsahs ar iſ. p. p. brahlis, ſapnis, lahzis, grahwis u. ð. Scheem leetu wahrdeem weenſkaitla genitiwā un wiſos daudſſkaitla lozijumōs pehdejajs zelma ſihdſſkanis teek joteerets jeb ſaweenots ar j; p. p. brahla (bral-ja), brahli, brahlu u. t. t.; grahwja, grahwi, grahwju, grahwjeem u. t. t.; lahtſcha (= lahžia), lahtſchi u. t. t.; ſapna (ſapn-ja); ſapnōs u. t. t.
- 4) zeturtā jeb ihſtā **i**-dekklinazija. Pee tahs peeder feewiflas un ari daschi wihriflas fahrtas wahrdi, kam weenſkaitla nominatiwā un genitiwā galotne s un daudſſkaitla nominatiwā iſ; p. p. feewiflas fahrtas: ajs, iſkapt, flints, ſirds, fruhts, uguns u. ð; un wihriflas fahrtas: akmens, rudens, uhdens u. ð; ka ari daudſſkaitlineeks laudis.
- Otras un zeturtas dekklinazijas wahrdeem pa laſam teek joteerets pehdejajs ſihdſſkanis daudſſkaitla genitiwā; p. p. preede-preeſchu, egle-eglu; ſiws-ſiwyu, ſirds-ſirchu u. ð.
- 5) peektā jeb **u**-dekklinazija, pee kuras peeder wihr. l. wahrdi kam weenſkaitla nominatiwā un genitiwā galotne us un ſew. l. wahrdi, kam daudſſkaitla nominatiwā galotne us. Wihriflas fahrtas ir tikaj: alus, klepus, ledus, leetus, medus (ſtrihdu), tirgus, widus, wiltus, wirfus un feewiflas l — dſirnus (dſirnatwas), pelus (pelawas), ragus (ragawas) un waschus (waschus jeb kriju ſamanas).

§ 19.

Ložiſim peemehram ſchos leetu wahrduſ:

- 1) wihr. l. wahrdu „lauks“, kas peeder pee pirmās dekklinazijas:

Weenſkaitlis:	Daudſſkaitlis:
Nominativs lauks	lauſi
Genitivs lauka	laukti
Dativs laukam	laukeem
Akutativs lauku	laukuſ
Lokativs laukos	laukds un

- 2) ſew. l. wahrdu „bite“, kas peeder pee otras dekklinazijas:

Weenſkaitlis:	Daudſſkaitlis:
Nominativs bite	bites
Genitivs bites	bitechu
Dativs bitej	bitehm
Akutativs biti	bites
Lokativs bite	bites

D e k s i n a j i j u t a b e s a .

— 9 —

Sogjumi.	I. deflinacija.		II. defl.		III. defl.		IV. deflinacija.		V. deflinacija.	
	Wih. Fahrt, wahrbi.	Sew. Fahrt, wahedi.	nam-s	sah-i-s	rah-a	sah-e	brahi-s	rah-i-s	mehnef-s	tirg-u-s
Nominat.	nam-s	sah-i-s	rah-a	sah-e	brahi-s	rah-i-s	rah-i-im (brahcam)	rah-i-in	tirg-u-s	Rati.
Genitivs.	nam-a	sah-a	rah-as	sah-es	brahi-a	rah-i	rah-i-pi (pile)	rah-i-un	tirg-u-s	
Dativs.	nam-an	sah-an	rah-ai	sah-ai	brahi-an	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-u	
Aktusativs.	nam-u	sah-u	rah-ai	sah-u	brahi-i	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-u	
Locativs.	nam-â	sah-â	rah-â	sah-â	brahi-â	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-u	
B e n f a E t E t										
Nominat.	nam-i	sah-i	rah-i	rah-es	brahi-i	rah-i	rah-i-s	rah-i-s	tirg-i	
Genitivs.	nam-u	sah-u	rah-u	rah-u	brahi-u	rah-i	rah-i-hm (rahdim)	rah-i-un	tirg-u	
Dativs.	nam-eem	sah-eem	rah-ehm	rah-ehm	brahi-eem	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-eem	
Aktusativs.	nam-uš	sah-uš	rah-uš	rah-uš	brahi-uš	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-uš	
Locativs.	nam-âš	sah-âš	rah-âš	rah-âš	brahi-âš	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-uš	
B a u ð i f t a i t l i s .										
Nominat.	nam-s	sah-s	rah-s	rah-es	brahi-s	rah-i	rah-i-s	rah-i-s	tirg-i	
Genitivs.	nam-a	sah-a	rah-a	rah-u	brahi-u	rah-i	rah-i-hm (rahdim)	rah-i-un	tirg-u	
Dativs.	nam-an	sah-an	rah-ai	rah-ehm	brahi-eem	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-eem	
Aktusativs.	nam-u	sah-u	rah-ai	rah-uš	brahi-uš	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-u	
Locativs.	nam-â	sah-â	rah-â	rah-âš	brahi-âš	rah-i	rah-i-ti	rah-i-ti	tirg-uš	

Augschā nostahditā deklinazijs tabelā ir loziti ik no kuras deklinazijs pa wahrdam. — Tur klaht, pirmā, zeturā un peektā deklinazijs wihriskas un seewiskas Lahrtas wahrdi loziti seewischli katri.

Uſdewumi: 1) Za-usraksta ik no katas deklinazijs 5 wahrdi; 2) janorada, pee kuras deklinazijs peeder kusch no scheem wahrdēem: meschs, klehts, mahte, bauflis, apfe, behrss, alfsnis, widus, widuzis, widutajs, miltus, gows, gotina, dſirnawas, dſir-kalis, turgus, tirdſinach, tirdſineeze.

3) ja-eewingrinahs tos lozit weikli un bes kluhdahm.

II. Ihpaſchibas wahrdas.

§ 20. Ihpaſchibas wahrdas norahda leetas ihpaſchibas, ſawadibas, waj ſewischkas ſihmes und atbild us jautajumeem: kahds? kusch?

Tos ihpaſchibas wahrdus, kas rahda „kahds“ ir preefchmets, fonz par kahdibas wahrdēem, p. p. labs, angst, ſems, ſtiprs, balts, jauns u. z. turpretim tos, kas atbild us jautajumu „kusch“ un ſihmejahs waj us laikn, waj us weetu, fonz par apstahklu ihpaſchibas wahrdēem; p. p. tagadejs, wakarejs, pehrnojs, zitreifejs, widejs, malejs, galejs, angſchejs, pehdejs u. z.

Ja ihpaſchibas wahrdas ir teikumā par noteizeju jeb atributu, tad to fonz par noteizofchu; p. p. labojs draungs, ſtaidrs gaifs, dſilfch uhdens; bet ja tas ir par ifteizeju jeb predikatu, tad — par ifteizofchu.

Noteizofchee ihpaſchibas wahrdi leetajami gan ar pagarinoato jeb noteikto galotni „ajs“, gan ar ihfo jeb nenoteikto, bet ifteizofchee ihpaſchibas wahrdi tik ar nenoteikto jeb ihsto galotni.

P. p. waram teikt: labojs draungs, augſtajs kalns, jeb labs draungs, angst kalns, kā ari: draungs ir labs, kalns ir angst, bet ne: draungs ir labojs, kalns ir augſtajs.

§ 21. Ihpaſchibas wahrdi ar noteikto galotni ari ſawadi lokami, ne kā ar nenoteikto galotni. Schos pehdejos loka gluschi tā pat, kā pīmas deklinazijs leetu wahrdus; p. p. labs, ſalch tākā nams, zelſch un laba, ſala, kā roka, ſina. P. p.:

Wihriskā Lahrtā: Seewiskā Lahrtā:
Weenſkaitlis:

	Nom.	labs, ſalch	laba, ſala
	Gen.	laba, ſala	labas, ſalas
	Dat.	labam, ſalam	labaj, ſalaj
	Akt.	labu, ſalu	labu, ſalu
	Vok.	labā, ſalā	labā, ſalā

Wihristā fahrtā: **Seewifkā fahrtā:**
Daudsflaitlis: labas, salas
Nom. labi, sali labas, salas
Gen. labu, salu labu, salu
Dat. labeem, saleem labahm, salahm
Akus. labus, salus labas, salas
Lok. labos, salos labas, salas
Ihpaschibas wahrdi ar noteikto galotui lokami schā;
Wihr. f. **Seew. f.**
Weensflaitlis: labā, salā
Nom. labajs, salajs
Gen. labā, salā labas, salas
Dat. labajam, salajam labaj, salaj
 (ari; labam, salam) (ari; labaj, salaj)
Akus. labo, salo labo, salo
Lok. labajā, salajā labajā, salajā
 (ari; labā, salā) (ari; labā, salā)

Daudsflaitlis: labas, salas
Nom. labee, salee labo, salo
Gen. labo, salo labo, salo
Dat. labajeem, salajeem labajahm, salajahm
 (ari; labeem, saleem) (ari; labahm, salahm)
Akus. labos, salos labas, salas
Lok. labajos, salajos labajās, salajās
 (ari; labos, salos) (ari; labas, salas)

Salihdsinajuma pakahpeeni.
 Ihpaschibu war apluhkot diwejadi: 1) weemi paſchu par ſewip besu § 22.
 falihdsinachanas un 2) falihdsinot ar to paſchu ihpaschibu pee zita
 preefchmetea.

P. v. falihdsinachanas nawi ja ſakām: folueeks, ir uszichtigs; eks
 ir garſch; salus augſts. Schai reisā ihpaschibas wahrdi; uszichtigs,
 garſch, augſts, ir stahditi pamata pakahpeenā.
 Ja falihdsinam to paſchu ihpaschibu pee diweem preefchmeteem, tadi
 war rastees, ka ta peemht weenam leelakā, pahrankā mēhrā, nela
 otram.

P. v. ſchis folueeks ir uszichtigs, tas uszichtigals; behrſs ir garſch,
 bet preede garakā: Alpi ir augſtaki, ne kā Apenini. Schai reisā ihpa-
 schibas wahrdi; uszichtigals, garakā, augſtakā, ir stahditi falihdsinofchā
 pakahpeenā.

Salihdsinofchā pakahpeenu atwasinot nolaisch galotui paniata pa-
 pakahpeenam un pefsprāich pеedehli als p., p., no: pilus, balts, stiprs,
 plats, falihdsinofchais pakahpeens ir: pilu-als, balt-als, stipr-als, plats-als.

Turpmak, war ta pati ihpaschiba weenam preekschmetam peemist wiſleelakā mehrā, jeb pahrakā, ne kā ziteem wifem. P. p. Nilas upē ir ta garakā wifā pakaule. Schis Kolneeks ir wiſnſzihtigakajs. Wiſ-augſtee kalni muhſcham opklahti ar kneegu. Schai reiſā ihpaschibas wahrdi: wiſnſzihtigakajs, tas garakajs, stahditi wiſpahrakā pakahpeenā.

Wiſpahrako pakahpeenu atwaſina zaur to, kā falihdsinofcham pakah-peenam pheeletko galotni ajs un preekschā stahda wahrdus „tas”, „wiſu” (= wiſ). Pebz wahrdeem „wiſu” (wiſ) un „pats” war stahdiht ari pamata pakahpeenu ar noteikto galotni p. p. wiſu labakajs, wiſ-labakajs, tas labakajs, kā ari: wiſlabakajs; pats labajs: pats labajs draugs, kā zaurajs traufs (paruna).

Salihdsinofcho un wiſpahrako pakahpeenu war zelt tikaj no kahdibas wahrdeem, bet ne no apstahku ihpaschibas wahrdeem. (P. p. newar teikt: tagadejaks, wakarejaks u. z.)

Usdewumi: 1) Ja-usrafsta 5 kahdibas wahrdi un 5 apstahku ihpaschibas wahrdi; 2) ja-usrafsta 5 ihpaschibas wahrdi ar noteikto galotni; 3) jaſeka ihpaschibas wahrdi kopam ar leetn wahrdeem, p. p. augſts kalns, treknā ſahle; melnojs mednis; stahwa klints; 4) ja-usrafsta; 5) kahdibas wahrdi wiſos trijos pakahpeenos.

III. Skaitla-wahrdi.

§ 23. Skaitla-wahrdi rahda, par zif preekschmeteem runojam un kahdā kahrtibā tee nahk zits pebz zita.

Tos Skaitla-wahrdus, kas atbild us jautajumu „zif?”, fonz par pamata Skaitla-wahrdeem. Tahdi ir: weens, diwi, trihs, tschetri, peezi, feschi u. t. t. Tos, kas rahda, kahdā kahrtibā weens preekschmets nahk pebz otra, fonz par kahrtibas Skaitla-wahrdeem. Tahdi ir: pirmajjs, otrajjs, trefchajs, zeturtajs, pеektajs, festajs u. t. t.

Tos Skaitlu-wahrdus, kas Skaitla Skaidri nenoteiz, bet tikaj wiſ-pahrim norahda daudsumu, fonz par nenoteikteem Skaitlu-wahrdeem; tee ir, p. p.: dauds, mas, zif, tik, wairak, masak u. z.

§ 24. Pamata Skaitla-wahrdus: weens, tschetri peezi, feschi, septini, astoni, dewini, loka tapat kā ihpaschibas wahrdus ar nenoteikto galotni; weens weena, tapat kā labs, laba; peezi, peezas, kā labi, labas (§. § 21).

„Diwi“ un „trihs“ lokami ſchahdā kahrtā:

Wihr. f.:

Seew. f.:

Nom. diwi, trihs

diwi, trihs

Gen. diwu, triju

diwu, triju

Dat. diweem, trim

diwahim, trim

Afls. diwi, trihs

diwi, trihs

Lok. diwōs, trīs jeb trijos

diwās, trīs jeb trijas

Wiſi ziti pamata Skaitlu-wahrdi (la: definit, weenpazmit, pеezdefmit, ſimita u. t. t.) kā ari nenoteikte (dauds, mas, zif u. t. t.) naw lokami.

Kad tee saweenoti ar leetas, waj ihpaschibas wahrdeem, tad uomi.
natiwa weetā stahw genetivs; p. p.

Nom.	desmit podu, dauds bagatu
Gen.	desmit podu, dauds bagatu
Dat.	desmit podeem, dauds bagateem
Akus.	desmit podus, dauds bagatus
Lok.	desmit podōs, dauds bagatōs.

Kahrtibas skaitku-wahrdi: pirmajs, otrajš, trefchajš u. t. t.
lokami tā pat, kā ihpaschibas wahrdi ar noteikto galotuī: „labajs”,
„saļajs” (sk. § 21).

Usdewumis: Saloka skaitku wahrdi kopam ar leetu wahrdeem,
p. p. feschas ūvis; divi gabali; trihs ehkas, peektajš gads, trefchā reisa.

IV. Weetneka wahrds.

Weetneka wahrdi, t. i. tahdi wahrdi, kas stahdani zītu, ihpaschi § 25.
leetu-wahrdu weetā eedalahs:

- 1) personifkōs weetneeka wahrds; tee ir:
 - a. pirmā jeb runajoschā persona: es, mēhs
 - b. otrā jeb bildināta persona: tu, juhs,
 - c. trefchā jeb peeminēta persona: wiņš, wiņa, wiņi, wiņas.

Pee personiskeem weetnekeem peeder ari atdaroschajš jeb
reflektivais: „ūvis” un peederuma weetneeki: mans, tāws,
muhsu, juhsu, wiņa, wiņas, wiņu.

- 2) jautajoschōs weetneeka wahrds; tee ir: kas?, kurš?, ktrs?,
kahds? — Ja šhee paschi weetneekī ne īsteiz jautajuma, tad kas
fauz par atsīhmi ēem jeb relativiem weetneeku wahrdeem.
- 3) atbildoschōs weetneeka wahrds, ktrs ūvis ūhak eedala?
 - a. norahdoschōs: ūhis, tas, ūchahds, tahds;
 - b. noteizoschōs: pats, ūvis, ūhis pats, tas pats;
 - c. nenoteiktds: kaut kas, kas ūkas, ūts, dāshs u. z.
 - d. Ieedsoschōs: ne kas, ne ūeens, ne kahds, ne ktrs u. z.

Personifke weetneeku wahrdi lokami ūhahdā fahrlā:

§ 26.

Ložījumi.	Pirma persona.	Otrā persona.	Atdaroschajš weet.
Ween ūhalijs.			
Nominativs	es	tu	(naw)
Genitivs.	manis	tewis	ūvis
Dativs	manim, man	tewim, tew	ūwiim, ūwi
Akusativs	mani	tewi	ūwi
Lokativs	mani	tewi	ūwi

Lozijumi. || Pirmā persona. Otra persona. Atdaroschais weet.

D a n d s f k a i t l i s.		
Nominatīvs.	mehs	juhſ
Genitīvs	muhſu	juhſu
Datiīvs	mums	jums
Aktivatīvs	muhſ	juhſ
Lokatīvs	reti: (muhſos)	reti: (juhſos)

Kā weenskaitls.

Treschais personas wahrdi „wiaſch wina, wini, wiņas,” kā ari peederuma weetneeki: „mans, taivs, faws,” lokami tā pat, kā ihpaſchibas wahrdi ar nenoteikto galotni. Žiti peederuma weetneeki, kā: muhſu, juhſu, wina, wiņas, wian, navo lokami; p. p. muhſu darbs, juhſu darbam, wiņas darbus u. t. t.

Sautajoschais „kas?” abās fahrtas un abōs kaitlos lokams ſcha: nomin. kas?; gen. ka?, dat. kām? aktīv. kā? lok. (kām?)

Norahdoschee „ſchis”, „tas” lokami ſchahdā fahrtā:

Lozijum.	Wihrift. fahrtā	Seewiſt. fahrtā
W e e n f k a i t l i s.		
Nom.	tas	ſchis
Genit.	ta,	ſcha
Dat.	tam,	ſchim
Aktīv.	to,	ſcho
Lokat.	taī, tanī	ſchāi, ſchinī

D a n d s f k a i t l i s.		
Nom.	tee	ſchee
Genit.	to	ſcho
Dat.	teem,	ſcheem
Aktīv.	tos,	ſchos
Lokat.	tōs, taīs, ſchōs, ſchais, tanīs ſchinīs	tās, taīs ſchās, ſchais, tanīs ſchinīs

Nateizofcham weetneekam „pats“ weenlaika nomin. feewiflā kahrtā ir „pati“; wifōs zitōs lozijumōs abās kahrtās „t“ pahrwehfschahs par „ſch“; p. p. gen. paſcha, paſchas; dat. paſcham, paſchaj u. t. t.

Wifī ziti weetneeki lokami tā pat, tā ihpafchibas wahrdi ar neutoekto galotni.

Usdewums: Saloka: es pats; ſchi pati nedeka; tā gara preede; mans jaunajs brahlis; ſchahda tahda wehſts.

V. Laika wahrdi.

Laika wahrdi rāhda, 1) ko preefchmets dara (darija, darihs), § 27. 2) kahdā ſtahwolli tas atrodahs (atradahs, atradifees), waj ari 3) kas tam noteek (notika, notiks), kas tam (teek, tika), tiks darits. P. p. ko dara preefchmets, p. p. galdneeks? Tas tehſch, ehwele, ſahge u. t. t. Kahdā ſtahwolli atrohdas, p. p. puke? Ta aug, plaukſt, ſeed, wiht, kalſt u. t. t. Kas teek darits p. p. kokam? Tas teek ſtahdit, andſinats, zirſts u. t. t.

Wifī tee wahrdi, kas atbild uſ ſcheem trim jautajumeem, ir laika wahrdi ka: tehſt, ehwelet, ſahget, augt, plaukſt, ſeedeht, wiht, kalſt, ſtahdit, andſinat, zirſt u. z.

Tos laika wahrdus, kas iſteiz meerigu ſtahwolli, waj ari tāhdu darifchanu, kura neſihmejahs uſ zitu preefchmetu, fauz par ſubjektiweem laika wa hrdeem tāhdi ir: augt, plaukſt, ſeedet, wiht, kalſts, eet, ſtahwet, ſehdet u. z.; tur pretim, ja darifhana ſihmejahs uſ zitu preefchmetu, tad tos fauz par objektiweem laika wa hrdeem p. p. ſtahdit ſehdinat, mekle, klausit, nest u. z. Starpiba starp pirmeemi un otreem ir ta, ka pehz ſubjektiweem ne kad neſtahw apſihmetajs jeb objekts, bet pehz objektiweem tas ſtahw uſ jautajumeem „ka?“, „kam?“, waj „ko?“ P. p. koli plaukſt, aug, ſalo u. t. t. Sche newaram jantat: ka? kam? waj ko?, bet pee objektiweem laika wa hrdeem to waram, p. p. dahrſneeks ſtahda, ko? — koku; puifis mekle — ka? — ſirga; behrus paklaufa — kam? — tehwam u. t. t.

Tos objektiwoſ laika wahrdus, kuri apſihmetaja praſa akusatiwā, fauz par pahrejoſcheem un tos, kas praſa genitiwā, waj datiwā — par nepahrejoſcheem laika wa hrdeem. Pahrejoſchee ir p. p. laſit, rakſtit, fuhtit, faukt, likt, nest (ko?) u. z., un nepahrejoſchee: mekle waja-dſet, baiditees (ka?), klausit, tizet, padotees, tuwotees (kam?) u. t. t.

Turpmak darifhana no preefchmetu ſeedama, war ſihmetees uſ paſchu preefchmetu atpaſat; p. p. es maſgajos, t. i. es maſgaju — ko? — fewi. Tu leeles, t. i. tu leeli fewi; wiſch zehlas (zel fewi). Schos laika wahrdus maſgatees, leelitees, zeltees u. z. fauz par atdaro-ſcheem. —

Laika wahrdus buht, tikt, tapt, kluht fauz par paſihga laika wa hrdeem.

Laika wahrda lozischanas jeb konjugazijas peederumi.

§ 28. Laika wahrda lozischanu fawz par konjugaziju. Ta pilnigi no-schikrabs no leetu wahrdu lozischanas jeb deklinazijas. Winaj nawi wiſu to peederumi, tas deklinazijas, p. p. naw lozizumu; ari kahrti, wihrifta un ſeewiſta, ne wiſ zaurim redfama. Tur pretim laika wahrdu lozischanaj ir tahdi peederumi, kahdu naw deklinazijas. Tee ir:

1. Persona.

§ 29. Daritajs, pehz perfonahm nemjot, war buht: pirmā (es, mehs), otrā (tu, juhs), waj trefchā perſona (wirsch, wina, wini, winas). Pehz ſchihm perfonahm ari laika wahrds dabun daschadas galotnes; p. p. weenſtaitli pirma persona: es rakſti, laſtu; otrā — tu rakſti, laſtu; trefchā — wirsch, wina rakſta, laſta; daudſtaitli pirma persona: mehs rakſtam, laſtam; otrā — jahs rakſtat, laſat; trefchā — wini, wina rakſta, laſta.

2. Laiks.

§ 30. Laiks ir trejads:

1) tagadne jeb tagadejajs laiks. Wirsch rahda, ka darischanu noteekahs patlaban, tas brihdi, kad par to runajam. P. p. es laſtu, tu laſti u. t. t.

2) pagahntne jeb pagahjuſchajs laiks. Wirsch rahda, ka darischanu jaw notikfees agrak, preefsch ta brihſcha, kad par to runajam. P. p. es laſiſu, tu laſiſu, wirsch laſiſu u. t. t.

3) nahkotne jeb nahkamajs laiks. Tas eefihme tahdu darischanu, kas wehl naw notikusi tai brihdi, kad par to runajam, bet notiks turpmak, us preefsch. P. p. es laſiſhu, tu laſiſu, wirsch laſiſhs u. t. t. Tahdā lahrta laiks iſteiz darischanu, kas noteekahs, notikahs, waj notikfees. Bet darischanu ir waj nu eefahkuſees ween un wehl nepabeigta, waj ari jaw pilnigi pabeigta. To iſteiz pabeigtee un nepabeigtee laiki. Ta tad muhſu walodā ir trihs nepabeigtee un trihs pabeigtee laiki; proti:

1) nepabeigta tagadne; p. p. es laſtu (t. i. wehl ne-efmu beidſis laſtu) tu laſti, wirsch, wina laſta, mehs laſtam u. t. t.

2) pabeigta tagadne; p. p. es efmu laſiſis (t. i. tagad jaw eſmu beidſis laſit) tu eſſi laſiſis, wirsch ir laſiſis, wina ir laſiſis, mehs efam laſiſuſchi u. t. t.

3) nepabeigta pagahntne; p. p. es laſiſu (t. i. wehl nebiju beidſis laſit, bet turpinaju) tu laſiſu u. t. t.

4) pabeigta pagahntne; p. p. es biju laſiſis (t. i. to reif jaw biju beidſis laſit) tu biji laſiſis u. t. t.

5) nepabeigta nahkotne; p. p. es laſiſhu (t. i. to reif wehl ne-buhſchu beidſis laſit) tu laſiſu u. t. t.

6) pabeigta nahkotne; p. p. es buhſchu laſiſis (t. i. jaw buhſchu beidſis laſit) tu buhſi laſiſis u. t. t.

Pee pabeigteem laiteem ari kahrtas rehsama. Ta runa wihriflas kahrtas persona, tad lectajama wihriflas kahrtas galotne; p. p. es esmu, biju, buhfchu lasijis; ja feewiflas kahrtas persona — tad feewiflas kahrtas galotne; p. p. es esmu biju, buhfchu, lasijusi, un daudsflaitli wihr. f. — mehs esam lasijuschi; feew. f. — mehs esam lasijusches. Ta pat ari: winsch ir lasijis, wini ir lasijuschi un: wina ir lasijusi, winas ir lasijusches u. t. t.

3. Isteikshanas kahrtas.

Darishana war buht runatajam kaidri finama itta pateesa, par to § 31. winsch pats ir pahrlezzinajees un otrkahrt, ta war buht finama tikaj pehz zita stahstijuma. Turpnak waran domates ari tahdu darishani, kas gan wareti notiftees, ja nebuhti kahdu kaweklu, waj ari tahdu, kawaj ir janoteekahs. Wisu to waloda eesihme isteikshanas kahrtas: indikatiws, konjunktiviws, konditionalis un imperatiws.

Indikatiws eesihme tahdu darishanu par kurn ir kaidri finams winsch wišmašak, runatojs ir pahrlezzinajees, ta ta pateesi noteekahs, notifikahs, notiftees. P. p. winsch lasa, lasija, lasihs.

Konjunktiviws rahda, ka runatojs pats kaidrs nesina, waj darishana pateesi noteekahs, waj ne, tapehz ka runa tikaj pehz zitu zilvelku stahstijumeem; p. p. winsch lasot, esot lasijis, lasihs (t. i. ta ziti stahsta un un runatojs to atstahsta).

Konditionalis rahda, ka darishana waretu-pateesi-notiftees, ja nebuhti kahdu kaweklu jeb schlehrschlu, bet tapehz ka tahdi kawekli ir, tad ari pati darishana nenoteekahs; p. p. es lasitu, ja man buhtu grahmata; bet es uelafu, tapehz ka man tas naw.

Imperatiws eesihme pawehli un usmudinojumu; p. p. las! las! las! lasim!

4. Darishanas kahrtas.

Darishanas kahrtas ir trejada:

- 1) aktiws jeb daroschā forma. Aktiws rahda, ka darishana īset no paščha doritaja un nēšihmejahs us paščhi daritaju; es laju, redsu, daru, masgajū u. t. t.
- 2) pasitivs jeb zeešhanas forma. Winsch rahda, ka darishana nahk no zitas puses un sihmejahs us preeskhametū; es teeku faulks, masgats t. i. ziti mani fauz, masga u. t. t. Pafivs ir tikaj pahrejoscheem laika wahrdēem.
- 3) medials jeb atdaroschā forma. Medials rahda, ka darishana īset gan no preeskhameta paščha, bet sihmejahs atkal us winu atpakal; p. p. masgajahs (t. i. winsch pats fewim dara to, pats masga fewi); winsch fauzahs Peteris (t. i. pats fauz fewi par Peteri).

5. Infinitiws.

Infinitiws ir laika wahrdam tas pats, tas nominativs leetn wahrdam. Winsch fauz darishanu wišpahriū, nenorahdīdams ne personas, ne laika, ne darishanas kahrtas, ne isteikshanas kahrtas, p. p. ect, stahwet, redset, runat, lasit, domat u. t. t.

§ 32.

Wadonis Latveeschi walobas mahziba.

2

§ 33.

Ta mums usdod fankt kahdus leetu wahrdus, tad nefazijum vis p. p. galda, krehlu, logos u. t. t. bet: galds, krehls, logs u. t. t. Ta pat ja jafauz kahdi laika wahrdi, neteiksm vis p. p. wiach ejot, es stahwet, tu redset u. t. t. bet isleetasim infinitiv: eet, stahwet, redset u. t. t.

§ 34. Turpmak pee laika wahrdi wehl peeder diwi formas: partizips un gerundijs.

Partizips ir leetajams ta pat ka ihpaschibas wahrdi kopam ar leetu wahrdi, bet tas spējī eesībmet ari laiku, tagadejo, pagahjuſcho, waj uahkamo. P. p. laſama grahmata (ko laſa), laſita grahmata (ko jaw laſija).

Gerundijs atlīhdīna apstahkla wahrdi. P. p. laſot jaiks mums nāv garſch; t. i. tik ilgi, kamehr laſam, laiks mums nāv garſch.

Laika wahrdi eedalijums konjugazijas.

§ 35. Wisi laika wahrdi eedalahs trijas lozīšanas ūkārās jeb konjugazijas. Wispīrus jaisschīk weenſilbīgi laika wahrdi no diw- un dāndūlbigēmi. Weenſilbīgeem laika wahrdīm galotne „t“ peelikta taifni pee zelma, p. p. nef-t; wilk-t, art-t, zel-t u. z. Diw- un dāndūlbigēem laika wahrdīm starp galotni „t“ un zelmu wehl eesprauſti balfšķani a, e, i, o; p. p. nef-a-t, zil-a-t, walk-a-t, stahw-e-t, tur-e-t, stahd-i-t, wald-i-t, dīshw-o-t, og-o-t, luhk-o-t u. z.

Schee laika wahrdi ar eesprauſteem balfšķaneemi eedalahs diwās konjugazijas un weenſilbīee fastahda trefcho.

Pee pirmas konjugazijas peeder wisi tee diw-, trihs- un dāndūlbigēee laika wahrdi, kam tagadeja laika pirmas personas galotne ir diwſilbīga; p. p. es walk-aju (tagad), mehs walk-ajam (tagad); es kalt-eju, mehs kalt-ejam, es tihr-iju, mehs tihr-ijam; es dīshw-oju, mehs dīshw-ojam u. z.

Peejihm. Silbas slaitot alasch ir ja-atmet eebalfeeni un galotne ees, tad tik war redset, waj laika wahrdi ir weenſilbīgs waj wairakſilbīgs, t. i. waj tas peeder pee trefchas konjugazijas, waj zitahm; p. p. atnest, iſwilkt, apart, pazelt, zeltees, stahtees u. z. peeder pee trefchas konjugazijas, jo eebalfeenius un galotni ees atmetot tee paleek weenſilbīgi.

Pee otras konjugazijas peeder wisi tee diw-, trihs- un dāndūlbigēee laika wahrdi ar infinitiva galotni at, et, it, kureem tagadeja laika pirmas personas galotne ir weenſilbīga; p. p. noz raudat, ūnat, wifmat, redset, stahwet, pildit, waldit: es raud-u, mehs raud-am, es ūn-u, mehs ūn-am, es wifin-u, mehs wifin-am, es reds-u, mehs reds-am, es stahw-u, mehs stahw-am, es pild-u, mehs pild-am, es wald-u, mehs wald-am.

Pee trefchas konjugazijas peeder wisi weenſilbīgee laika wahrdi.

Konjugazijs.

Konjugeeret jeb laika währdu lozit ir, tam galotni mainit § 36.
aktiivā, pafiwā un medialā pehz perfonahm, skaitleem (fahrtahm), laikeem un isteiksfchauas fahrtahm.

Pirma konjugazija.

Lozīši pirmas konjugazijas laika währdu „godat“

§ 37.

I. Aktiivs.

1) Indikatiws.

Nepabeigtee laika. Pabeigtee laika

Tagadue:

Es godaju	Es esmu godajis
tu goda	tu esti godajis
winsch } goda	{ winsch ir godajis
wina } goda	{ wina ir godajusi
mehs godajam	mehs efam godajuschi
juhs godajat	juhs efat godajuschi
wini } goda	{ wini ir godajuschi
winas } goda	{ winas ir godajuschi

Pagahtue:

Es godaju	Es biju godajis
tu godaji	tu biju godajis
winsch } godaja	{ winsch bija godajis
wina } godaja	{ wina bija godajusi
mehs godajam	mehs bijam godajuschi
juhs godajat	juhs bijat godajuschi
wini } godaja	{ wini bija godajuschi
winas } godaja	{ winas bija godajuschas

Mahlotue:

Es godafchu	Es buhfschu godajis
tu godafsi	tu buhfsi godajis
winsch } godahs	{ winsch buhs godajis
wina } godahs	{ wina buhs godajusi
mehs godafsim	mehs buhfsim godajuschi
juhs godafeet	juhs buhfteet godajuschi
wini } godahs	{ wini buhs godajuschi
winas } godahs	{ winas buhs godajuschas

2) Konjunktiviws.

Tagadue:

Es godajot	Es efot godajis
tu godajot	tu efot godajis
winsch } godajot	{ winsch efot godajis
wina } godajot	{ wina efot godajusi

Nepabeigtee laiki. Pabeigtee laiki.

mehs godajot	mehs efot godajuschi
juhs godajot	juhs efot godajuschi
wini godajot	wini efot godajuschi
winas godajot	winas efot godajuschi

Pagahtnes naw.

Rahlotne:

Es godaschot	Es buhsc hot godajis
tu godeschot	tu buhsc hot godajis
winsch godaschot	winsch buhsc hot godajis
wina godaschot	wina buhsc hot godajis
mehs godaschot	mehs buhsc hot godajuschi
juhs godaschot	juhs buhsc hot godajuschi
wini godaschot	wini buhsc hot godajuschi
winas godaschot	winas buhsc hot godajuschihas

3) Rondizionalis.

Tagadne:

Es godatum	Es buhtu godajis
tu godatum	tu buhtu godajis
winsch godatum	winsch buhtu godajis
wina godatum	wina buhtu godajis
mehs godatum	mehs buhtum godajuschi
juhs godatu(t)	juhs buhtu(t) godajuschi
wini godatum	wini buhtu godajuschi
winas godatum	winas buhtu godajuschihas

Pagahtnes naw.

Rahlotnes naw.

4) Imperativs.

Tagadne:

Goda!

godajat!

Godafim!

Rahlotne:

Godafim!

II. Medials.

Indikativs.

Nepabeigtee laiki.

Pabeigtee laiki.

Tagadne:

Es godajos	Es efmu godajes
tu godajees	tu eft godajes
winsch godajahs	winsch ir godajees
wina godajahs	wina ir godajees
mehs godajamees	mehs efam godajuschees
juhs godajatees	juhs eftat godajuschees
wini godajahs	wini ir godajuschees
winas godajahs	winas ir godajuschihas

Nepabeigtee laiki: Pabeigtee laili:

Pagahtne:

Es godajos	Es biju godajees
tu godajees	tu biju godajees
winsch godajahs	winsch bija godajees
wina godajahs	wina bija godajuschees
mehs godajamees	mehs bijam godajuschees
juhs godajatees	juhs bijat godajuschees
wini godajahs	wini bija godajuschees
winas godajahs	winas bija godajuscheahs.

Nahkotne:

Es godashos	Es buhfschu godajees
tu godafees	tu buhfti godajees
winsch godafees	winsch buhs godajees
wina godafees	wina buhs godajuschees
mehs godafimees	mehs buhsim godajuschees
juhs godafeetees	juhs buhfeet godajuschees
wini godafees	wini buhs godajuschees
winas godafees	winas buhs godajuscheahs

2) Konjunktivs.

Lagadne:

Es godajotees	Es efot godajees
tu godajotees	tu efot godajees
winsch godajotees	winsch efot godajees
wina godajotees	wina efot godajuschees
mehs godajotees	mehs efot godajuschees
juhs godajotees	juhs efot godajuschees
wini godajotees	wini efot godajuschees
winas godajotees	winas efot godajuscheahs

Pagahtnes nav.

Nahkotne:

Es godashotees	Es buhfschat godajees
tu godashotees	tu buhfschat godajees
winsch godashotees	winsch buhfschat godajees
wina godashotees	wina buhfschat godajuschees
mehs godashotees	mehs buhfschat godajuschees
juhs godashotees	juhs buhfschat godajuschees
wini godashotees	wini buhfschat godajuschees
winas godashotees	winas buhfschat godajuscheahs

3) Konditionalis.

Lagadne:

Es godatos	Es buhftu godajees
tu godatos	tu buhftu godajees
winsch godatos	winsch buhftu godajees
wina godatos	wina buhftu godajuschees

Nepabeigtee laiki: Pabeigtee laiki:

mehs godatumees	mehs buhtum godajuschees
juhs godastu)tos	juhs buhtu(t) godajuschees
wini } godatos	wini buhtu godajuschees
winas } godatos	winas buhtu godajuscheahs

4) Imperativs.

Tagadne:

Godajes!	—
godajatees!	—

Rahkotne:

Godasintees!

III. Pasivs.

1) Indikativs.

Nepabeigtee laiki: Pabeigtee laiki:

Tagadne:

Es topu godats	Es esmu godats
tu topi godats	tu esfi godats
wirsch top godats	wirsch ir godats
wina top godata	wina ir godata
mehs topam godati	mehs efam godatit
juhs topat godati	juhs efat godati
wini top godati	wini ir godati
winas top godatas	winas ir godatas

Pagahtne:

Es tapu godats	Es biju godats
tu tapi godats	tu biju godats
wirsch tapa godats	wirsch bija godats
wina tapa godata	wina bija godata
mehs tapam godati	mehs bijam godatit
juhs tapat godati	juhs bijat godati
wini tapa godati	wini bija godati
winas tapa godatas	winas bija godatas

Rahkotne:

Es tapschu godats	Es buhfschu godats
tu tapfsi godats	tu buhfsi godats
wirsch taps godats	wirsch buhs godats
wina taps godata	wina buhs godata
mehs tapsim godati	mehs buhfsim godatit
juhs tapfeet godati	juhs buhfeet godati
wini taps godati	wini buhs godati
winas taps godatas	winas buhs godatas

2) Konjunktivs.

Nepabeigtee laiki: Pabeigtee laiki:

Tagadne:

{ Es topot godats	Es efot godats
tu topot godats	tu efot godats
{ winsch topot godats	{ winsch efot godats
{ wina topot godata	{ wina efot godata
mehs topot godati	mehs efot godati
juhs topot godati	juhs efot godati
{ wini topot godati	{ wini efot godati
{ winas topot godatas	{ winas efot godatas

Paghntes nav.

Nahlotne:

{ Es tapshot godats	Es buhshot godats
tu tapshot godats	tu buhshot godats
{ winsch tapshot godats	{ winsch buhshot godats
{ wina tapshot godata	{ wina buhshot godata
mehs tapshot godati	mehs buhshot godati
juhs tapshot godati	juhs buhshot godati
{ wini tapshot godati	{ wini buhshot godati
{ winas tapshot godatas	{ winas buhshot godatas

3) Kondizionalis.

Tagadne:

{ Es taptu godats	Es buhtu godats
tu taptu godats	tu buhtu godats
{ winsch taptu godats	{ winsch buhtu godats
{ wina taptu godata	{ wina buhtu godata
mehs taptum godati	mehs buhtum godati
juhs taptu(t) godati	juhs buhtu(t) godati
{ wini taptu godati	{ wini buhtu godati
{ winas taptu godatas	{ winas buhtu godatas

Paghntes nav.

Nahlotne nav.

4) Imperativs.

Tagadne:

Topi godats, godata!	Topat godati, godatas!
Topi godats, godata!	Topat godati, godatas!
Tapsim godati, godatas!	Tapsim godati, godatas!

IV. Infinitivs, Partizips un gerundijs.

1. Infinitivs.

godat	godatees	godatam taptes
-------	----------	----------------

2. Partizips.

Aktiws Mediāls Pasiws

Tagadne: Tagadne: Tagadne:

wihr. f. godajots jeb goda- godajotees jeb godajo- godajams
joschs schees

feew. f. godajoti jeb goda- godajotees jeb godajo- godajama
joscha schahs

Pagahtne: Pagahtne: Pagahtne:

wihr. f. godajis godajees godats
feew. f. godajuſi godajuſees godata

Nahkotne: Nahkotne: Nahkotnes

wihr. f. godafchot(s) godafchotees naw.
feew. f. godafchot(i) godafchotees

3. Gerundijs.

Aktiws Mediāls Pasiws

Tagadne: Tagadne: Tagadne:

pirmajs gerundijs: pirmajs gerundijs: godajam
godajot godajotees

otrajs gerundijs: otrajs gerundijs:

wihr. f. godadams godadamees
feew. f. godadama godadainahs

Pagahtne: Pagahtne: Pagahtnes

wihr. f. godajis godajees naw.
feew. f. godajuſi godajuſees

Nahkotnes naw. Nahkotnes naw. Nahkotnes naw.

§ 38.

Pehz schihs preefkfihmes lofami wiſi wairakſilbigee laika wahrdi, kam tagadnes pirmā persona diwſilbiga lozifchanas galotne. Sche peeder laika wahrdi, kas infinitiva beidsahs ne ween us at, bet ari us et, it, ot.

Sche janemj wehrā tas likams, ta laika wahrdas patur wiſās formas to balfškani, kas tam infinitiva galotne. P. p. no laika wahrdas „godat“ zelabs formas: mehs godajam, tu godast, godajot, godadams, godats u. t. t. Tur pretim no laika wahrdem: mellest, leelit, dſihwot, tahn pafchas formas ir: mehs meklejam, leelijam, dſihwojam; tu mekleſi, leelisi, dſihwoſi; meklejot, leelijot, dſihwojot; mekledams, leelidams, dſihwodams, meklets, leelits, (no)dſihwots.

No scheem peemchreem redsam, ta ta dala lozifchanas-galotne, kas nahl pehz eefprauſta balfškana, wiſos pirmas konjugazijas laika wahrdos fawd starpā lihdſiga; p. p. godajot, meklejot, leelijot, dſihwojot; godadams, mekledams, leelidams, dſihwodams u. t. t.

Schöns divus likumus ewehrodami, waranu pehz preefschühmes „go. § 39.
dat“, lozit kant kuru pirmas konjugazijas laika wahrdu. P. p. aktiva indi-
fatiws nepabeigta nahkotne no laika wahrdeem: meklet, leelit, dñihwot, ir:

Es mekleschu,	leelischu,	dñihwoeschu
tu meklesi,	leelisi,	dñihwosi
winsch	meklehs,	leelihs,
wina	meklesim,	leelisim,
mehs	meklesim,	leelisim,
jubs	meklefeet,	leelifeet,
wini	meklehs,	leelihs,
winas	meklehs,	leelihs,

Ta pat ari, p., p., mediala konjunktivs pabeigta tagadne, ir:

Es efot meklejees,	leelijees,	(is)dñihwojees
tu efot meklejees,	leelijees,	(is)dñihwojees

Turpmak janemj wehrā ka ne wifeem laika wahrdeem ir wifas for-
mas, kas rahditas laika wahrdu „godat“ loko; proti:

- 1) atdaroscheem jeb reflektiveem laika wahrdeem (kas infinitivā bei-
dsahs u. „ees“), ir tikaj mediala formas; tahdi ir: p. p. spehko-
tees, preezatees, raijetees u. z. Sche newar leetat pasiwa es topu speh-
kots, preezats, raijets u. t. t.; bet tikaj medialu: es spehkojos,
preezajos, raijejos u. t. t.
- 2) wifeem nepahrejofsheem laika wahrdeem, t. i. teem, kas neprasa ap-
sibhmetaja akusatiwā, truhst paſiwa im daudsfahrt ari mediala
formu. Sche peeflaitami ari wifī subjektivee laika wahrdu, t. i.
tahdi, kas pehz fenijs neprasa ue kahda apsibhmetaja. P. p. seedet,
stahwet u. t. t.

Uzdevumi: Zaloka 1) aktiva: runat, schehlot, meklet, ugunit; 2)
mediala: farumatees, apschehloees, ismekletees, leelitees; 3) paſiwa:
jautat, meklet, wehſtit, usluhkot.

Otrā konjugazija.

Lozisim otrs konjugazijas laiku wahrdu „fargat“ in

§ 40.

I. Aktiws.

1) Sudifikatiws.

Es fargi	Es efmu fargojis
tu fargi	tu eft fargajis
winsch	winsch ir fargajis
wina	wina ir fargajisti
mehs fargam	mehs efam fargajuschi
jubs fargat	jubs efat fargajuschi
wini	wini ir fargajuschi
winas	winas ir fargajuscas

96 2 Ne pabeigtee laiki: Pabeigtee laiki: 26

Pagahtne:	
Es fargaju	Es biju fargajis
tu fargaji	tu biji fargajis
winsch fargaja	winsch bija fargajis
wina	wina bija fargajis
mehs fargajam	mehs bijam fargajuschi
juhs fargajat	juhs bijat fargajuschi
wini fargaja	wini bija fargajuschi
winas	winas bija fargajuschas

Nahkotne:

Nahkotne:	
Es fargashu	Es buhschu fargajis
tu fargasi	tu buhs fargajis
winsch fargahs	winsch buhs fargajis
wina	wina buhs fargajis
mehs fargashu	mehs buhsim fargajuschi
juhs fargaseet	juhs buhsheet fargajuschi
wini fargahs	wini buhs fargajuschi
winas	winas buhs fargajuschas

2) Konjunktivs.

Tagadne:

Es fargot	Es efot fargajis
tu fargot u. t. t.	tu efot fargajis u. t. t.

Pagahtnes naw.

Nahkotne:

Es fargashot	Es buhsshot fargajis
tu fargashot u. t. t.	tu buhsshot fargajis u. t. t.

3) Kondizionalis.

Tagadne:

Es fargatu	Es buhntu fargajis
tu fargatu	tu buhntu fargajis
winsch fargatu	winsch buhntu fargajis
wina	wina buhntu fargajis
mehs fargatum	mehs buhntum fargajuschi
juhs fargatu(t)	juhs buhntu(t) fargajuschi
wini fargatu	wini buhntu fargajuschi
winas	winas buhntu fargajuschas

Pagahtnes un nahkotnes naw.

4) Imperativs.

Tagadne:

Sargi!
fargat!

Nahkotne:

Sargasim!

II. Médials.

1) Indikativer.

Nepabeigtee laiki: Pabeigtee laiki:

Tagadne:

Es fargos	Es esmn fargajes
tu fargees	tu esti fargajes
winsch	fargahs
wina	wina
mehs	fargamees
juhs	fargates
wini	fargahs
winas	wini

Pagahtne:

Es fargajos	Es esmn fargajes
tu fargajes	tu esti fargajes

Nahkotne:

Es fargaschos	Es buhſchu fargajes
tu fargajes	tu buhſti fargajes

2) Konjunktivs.

Tagadne:

Es fargotees	Es efot fargajes
tu fargotees	tu efot fargajes

Pagahtnes nav.

Nahkotne:

Es fargaschotees	Es buhſhot fargajes
tu fargaschotees	tu buhſhot fargajes

3) Konditionals.

Tagadne:

Es fargatos	Es buhtru fargajes
tu fargatos	tu buhtru fargajes

Pagahtnes im nahkotnes nav.

4) Imperativs.

Tagadne:

Sargees!
fargatees!

Nahkotne:

Sargasimees!

III. *Pasivs.*

1) *Indikativs.*

Nepabeigtee laifj: Pabeigtee laifj:

Tagadne:

Es topu fargats	Es efmu fargats
tu topi fargats	tu efi fargats
Iwisch top fargats	Iwisch ir fargats
Iwina top fargata	Iwina ir fargata
mehs topam fargati	mehs efam fargati
juhs topat fargati	juhs esat fargati
Iwini top fargati	Iwini ir fargati
Iwinas top fargatas	Iwinas ir fargatas

Pagahtne:

Es tapu fargats	Es biju fargats
tu tapi fargats u. t. t.	tu biji fargats u. t. t.

Nahlotne:

Es tapfchü fargats	Es buhfchü fargats
tu tapfci fargats u. t. t.	tu buhfci fargats u. t. t.

2) *Konjunktivs.*

Tagadne:

Es topot fargats	Es buhfhot fargats
tu topot fargats u. t. t.	tu buhfhot fargats u. t. t.

Pagahtnes nav.

Nahlotne:

Es tapfhot fargats	Es buhfhot fargats
tu tapfhot fargats u. t. t.	tu buhfhot fargats u. t. t.

3) *Konditionalis.*

Tagadne:

Es taptu fargats	Es buhtu fargats
tu taptu fargats u. t. t.	tu buhtu fargats u. t. t.

Pagahtnes un nahlotnes nav.

4) *Imperativs.*

Tagadne:

Topi fargats, fargata!
topat fargati, fargatas!

Nahlotne:

Tapsim fargati, fargatas!

IV. Infinitivs, partizips un gerundijs.

1. Infinitivs.

Aktiws	Medials	Pasiws
fargat	fargatees	fargatam tapt

2. Partizips.

Aktiws	Medials	Pasiws
Tagadne:	Tagadne:	Tagadne:
wihriß. f. fargots jeb far-	fargotees jeb fargoſchees	Fargams
goſchs		
feewiſt f. fargoti jeb far-	fargotees jeb fargoſchahs	Fargama
goſcha		
Pagahtne:	Pagahtne:	Pagahtne:
wihr. f. fargajis	fargajees	fargats
feew. f. fargajusi	fargajufees	fargata
Mahkotne:	Mahkotne:	Mahkotnes
wihr. f. fargaschot(s)	fargaschotees	naw.
wihr. f. fargaschot(i)	fargaschotees	

3. Gerundijs.

Aktiws	Medials	Pasiws
Tagadne:	Tagadne:	Tagadne:
pirmajs gerundijs:	pirmajs gerundijs:	
fargot	fargotees	Fargam
otrajs gerundijs:	otrajs gerundijs:	
wihr. f. fargadams	fargadamees	
feew. f. fargadama	fargadamahs	
Pagahtne:	Pagahtne:	Pagahtnes
wihr. f. fargajis	fargajees	naw.
feew. f. fargajusi	fargajufees	
Mahkotnes naw.	Mahkotnes naw.	Mahkotnes naw.

Bez ſchihs preekſchihmes „fargat“ lokami wiſi otrās konjugazijas § 41. laika wahrdi, kas beidsahs ne ween ar galotni „at“ bet ari ar et, it; p. p. ſinat, raudat, gribet, deret, ſildit, laifit, folit u. d.

Tikai tagadejais laiks indikatiwā un konjunktiwā, kā ari tagadnes partizips ja-eiwehro feiwiſhki preekſch iſ ſatras galotnes; wiſas zitas formas ſawā ſtarpa ſihdīgas tā pat, kā pirmās deſlinazijas laifa wahrdeem, t. i. patiņ ſawu infinitiva galotnes baſtīani; p. p. nepabeigt. pagahtne: es farg-aju, grib-eju, ſild-iju; otrs tagadnes gerundijs: fargadams, gribedams, ſildidams; — pagahtnes partizips: fargajis, gribejis, ſildijis u. t. t.

Lozifim tagadues formâs laika wahrdus „wehlet“, „sildit“.

Nepabeigtà tagadue indikatiwâ:

A f t i w s : — M e d i a l s

Es wehlu, fildu	Es wehlos, fildos
tu wehli, fildi	tu wehlees, fildees
wiensch wehl, filda	wiensch wehlahs, fildahs
wina wehl, filda	wina wehlahs, fildahs
mehs wehlam, fildam	mehs wehlamees, fildamees
juhs wehlat, fildat	juhs wehlatees, fildatees
wini wehl, filda	wini wehlahs, fildahs
winas wehl, filda	winas wehlahs, fildahs

Tagadne partizips: *in dom? i Nicosia*

Aktivs: **Medials:** **Pasivs:**

wehlots, sildots, jeb weh- wehlotees, sildotees jeb wehlams, sildams.
lofhs, sildofchs wehlofches, sildofches

U s d e w u m i. *Sa-loka:* 1) aktiwā: dseedat, daudsinat, shahwet, yeldet, pildit, mahzit; 2) medialā: wijsnatees, lihdsetees, mahzitees; 3) pašiwā: pa-augstiat, mellet, fuhtit.

§ 42.

Wairakſilbi laika wahrdi peeder tā pee pirmās, tā pee otrs kon-
jugacijas. Iaprots iſſchikt, pee latras turi peeskaitami.

Sche janemj wehrâ, fa;

- 1) *wiši laika wahrdi*, kām infinitīwa galotne **ot**, peeder **pee pirmās konjugazijas**; p. v. *dīshwot*, *luhkot*, *eeweħrot*, *ogot*, *galwot*, *lihgħmotees* u. z.
 - 2) *laika wahrdi* ar infinitīwa galotni **at**:
 - a. **pee otrās** peeder *laika wahrdi*: *fārgat*, *finat*, *dseidat*, *rādat*, *un wiši*, *kas beidsahs us inat*, *kā: mařinat*, *dañzinat*, *andřinat*, *mirdřinat* u. z.
 - b. *wiši ziti* peeder **pee pirmās konjugazijas**; *kā: runat*, *strahdat*, *gāħdat*, *staigat* u. z.
 - 3) *laika wahrdi* ar infinitīwa galotni **et**:
 - a. **pee pirmās konjugazijas** peeder *tee*, *kas zehlufħees* no *laika wahrdi*; *deem* *kā: wiħtet* (no *wiħt*), *falset* (no *ħalxi*), *kaufet* (no *kust*); *waj ari* no *leetu wahrdi*; *kā: flawet* (no *flawa*), *kollet* (no *kolkie*), *laimeetees* (no *laime*) u. z.
 - b. *wiši ziti* peeder **pee otras konjugazijas**, *kā: għulek*, *redset*, *stahwet* u. z.
 - 4) *laika wahrdi* ar infinitīwa galotni **it**:
 - a. **pee pirmās konjugazijas** peeder *tee* *kas zehlufħees* no *leetas*, *waj ihpaċċibas wahrdi*; p. v. *fahlit* (no *fahls*), *ugunit* (no *uguns*), *leelit* (no *leels*), *tihrit* (no *tihrs*) u. z.
 - b. *wiši ziti* peeder **pee otras konjugazijas**; p. v. *laſit*, *raſſlit*, *ktaridit*, *baidit*, *dihdit* u. z.

Trefchā konjugazija.

Pee trefchās konjugazijas peeder wiſi weensilbigee laika wahrdi, kam, § 43.
jūbas flaitot, ebalſeeni un galotne ees nau lihdsja flaititi; p. p. nest, zelt,
wilkt, wehrpt, art, panest, uſzelt, atwilkt, fawehypt, gauftees, zenſtees u. z.

Ne wiſi trefchās konjugazijas laika wahrdi lokamī pehz weenas
preefchāſihmes. Nur pretim, tee eedalahs peezās ſchēkās.

- 1) Pee pirmās ſchēkās peeder tee laika wahrdi, kam tagadnē un
pagahtnē fakne weenada p. p. es nef-u, fit-u, ang-u, fahk-u, met-u,
wed-u, ir tiklab tagadne, kā ari pagahtne. Sche peeder ari tee, kam
pagahtnē pehdejajs faknes lihdsfkanis mihgstinats p. p. es nahku,
nahzu.
- 2) Pee otrās ſchēkās peeder tee laika wahrdi, kam tagadnē faknes
balfskanis i pahrwehſchahs par e; p. p. pirk, es pehru, wilkt, es
welku, dſikt, es dſenu u. z.
- 3) Pee trefchās peeskaitam tos laika wahrdus, kam tagadnē pehdejajs
faknes lihdsfkanis teek joteerets jeb mihgstinats zaur ī; p. p. gehrb-t,
es gehrbju, wehrpt, es wehrpjū, nemt, es nemju, zelt, es zelku, dſert,
es dſeru u. z. Pagahtnē ihfee faknes balfskani top pagaxinati;
p. p. es zehlu, dſehru, nehmū u. t. t.
- 4) Pee zeturtais ſchēkās peeder: 1) tee laika wahrdi, kam tagadnē
eeronahs n starp fakni un lozifchanas galotni; p. p. fee-t, es feenu,
aut, es aunu u. z. 2) tee kam tagadnē zelma balfskani a, u, i
pahrwehſchahs par o, uh, ee, ih; p. p. rakt, es roku, prast, es
protu, tapt, es topu; flupt, es fluhpu, brukt, plukt, bruht, pluht;
lukt, tilt, es leeku, teeku, kriſt, es kriſtu, mist, es mihtu u. z.
- 5) Peektās ſchēkās laika wahrdi peenemj tagadnē starp fakni un
lozifchanas gatotni „ſt“ waj „t“; p. p. fal-t, fal-a, es fal-stu, grimt,
grim-a, es grim-stu, wiht, wihta, wiht-t-u (= wiht-tu) u. z.

Trefchās konjugazijas laika wahrdem ir tāhs paſchās lozifchanas § 44.
galotnes, kas pirmās un otrās, kad atskaitam eesprauſtos balfskanis,
kuru trefchā konjugazijā nau; p. p. aktīva pagahtne indikatiwā: es ang-u,
tu ang-i, wiſch ang-a, mehs ang-am u. t. t., tā pat kā; es godaj-u,
fargaj-u, tu godaj-i, fargaj-i, wiſch godaj-a, fargaj-a; mehs godaj-am,
fargaj-am u. t. t.; otrājs gerundijs: ang-dams, tāpat kā; goda-dams,
farga-dams u. t. t.

Sewiſchi ja-eevehro kā tee trefchās konjugazijas laika wahrdi, kam
infinitiva galotne „ſt“, nepabeigta nahkotnē eekemj „i“ starp beidsamo
faknes balfskani un lozifchanas galotni; p. p. nest, kriſt, west, greest, zirſt
u. z. nahkotne: es nefiſchu, kritiſchu, wediſchu, greeſiſchu, zirtiſchu u. t. t.

Lozifim peemeheram if no katras ſchēkās pa laika wahrdam: fahkt § 45.
(I. ſchēkā), pirk (II. ſchēkā), gehrbt (III. ſchēkā), lukt (IV. ſchēkā),
rimt (V. ſchēkā).

I. **Altivs.**

Nepabeigta tagadne: Es fahkn, pehrku, gehrbju, leeku, rimstu

tu fahzi, pehrzi, gehrbi, leezi, rimsti

wink } fahk, pehrk, gehrbj, leek, rimst

wina } fahk, pehrk, gehrbj, leek, rimst

mehs fahlam, pehrlam, gehrbjam, leekam, rimlam

juhs fahkat, pehrkat, gehrbkat, leekat, rimstat

wini } fahk, pehrk, gehrbj, leek, rimst

wina } fahk, pehrk, gehrbj, leek, rimst

Pabeigta tagadne:

Es esmu fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis

tu efi fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

Nepabeigta pagahne:

Es fahku, pirku, gehrbu, liku, rimu

tu fahki, pirki, gehrbi, liki, rimi

wink } fahka, pirkka, gehrba, lika, rima

wina } fahka, pirkka, gehrba, lika, rima

mehs fahlam, pirkam, gehrbam, likam, rimam

juhs fahkat, pirkat, gehrbat, likat, rimat

wini } fahka, pirkka, gehrba, lika, rima

winas } fahka, pirkka, gehrba, lika, rima

Pabeigta pagahne:

Es biju fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis

tu biji fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

Nepabeigta nahkotne:

Es fahschu, pirkchu, gehrbchu, lischu, rimchu

tu fahssi, pirkss, gehrbss, lissi, rimssi

wink } fahks, pirkks, gehrbss, liks, rims

wina } fahks, pirkks, gehrbss, liks, rims

mehs fahksim, pirksim, gehrbsim, lissim, rimsim

juhs fahkset, pirkset, gehrbset, lisset, rimset

wini } fahks, pirkks, gehrbss, liks, rims

winas } fahks, pirkks, gehrbss, liks, rims

Pabeigta nahkotne:

Es buhschu fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis

tu buhssi fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

(2) Konjunktivs.

Nepabeigta tagadne: Es fahkot, pehrkot, gehrbjot, leekot, rimstot

tu fahkot, pehrkot, gehrbjot, leekot, rimstot u. t. t.

Pabeigta tagadne:

Es efot fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

Pagahtnes naw.

Nepabeigta nahkotne:

Es fahfschot, pirkshot, gehrfschot, lfschot, rimfshot u. t. t.

Pabeigta nahkotne:

Es bnhschot fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

3) Konditionalis.

Nepabeigta tagadne:

Es fahktu, pirktu, gehrbtu, lftu, rimtu

winſch | fahktu, pirktu, gehrbtu, lftu, rimtu

wina | mehs fahktum, pirktum, gehrbtum, lftum, rimtum

juhs fahktut, pirkut, gehrbtut, lftut, rimtut*)

wini | fahktu, pirktu, gehrbtu, lftu, rimtu

winas | fahktu, pirktu, gehrbtu, lftu, rimtu

Pabeigta tagadne:

Es buhku fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis u. t. t.

Pagahtnes un nahkotnes naw.

4) Imperativs.

Tagadne:

Sahz(i), pehrz(i), gehrb(i), leez(i), rimsti!

Sahlat, pehrsat, gehrbhat, leefat, rimstat!

Nahkotne:

Sahksim, pirksim, gehrbsim, lfsim, rimsim!

II. Mediais.

1) Indikativs.

Nepabeigta tagadne:

Es fahkos, pehrkos, gehrbjos, leekos, rimtos

tu fahzees, pehrzees, gehrbbees, leezees, rimstees

winſch | fahkahs, pehrkahs, gehrbjahs, leekahs, rimstahs.

wina | mehs fahkamees, pehrkamees, gehrbjamees, leekamees, rimstamees

juhs fahkatees, pehrkatees, gehrbjatees, leekatees, rimstatees

wini | fahkahs, pehrkahs, gehrbjahs, leekahs, rimstahs

winas | fahkahs, pehrkahs, gehrbjahs, leekahs, rimstahs

*) waj ari, kā pirma weenslaitka persona.

Pabeigtà tagadne:

Es esmu fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees u. t. t.

Nepabeigtà pagahne:

Es fahkos, pirkos, gehrbos, likos, rimos
tu fahkees, pirkees, gehrbees, likees, rimees
wiaſch } fahkahs, pirkahs, gehrbahs, likahs, rimahs
wina } mehs fahkamees, pirkamees, gehrbamees, likamees, rimamees
juhs fahkatees, pirkatees, gehrbatees, likeates, rimatees
wini } fahkahs, pirkahs, gehrbahs, likahs, rimahs
winas }

Pabeigtà pagahne:

Es biju fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees u. t. t.

Nepabeigtà nahkotne:

Es fahlfchos, pirkfchos, gehrbfchos, liffchos, rimfchos
tu fahlfees, pirlfees, gehrbfees, liffees, rimfees
wiaſch } fahlfees, pirlfees, gehrbfees, liffees, rimfees
wina } mehs fahfkimees, pirkfimees, gehrbfimees, liffimees, rimfimees
juhs fahkfetees, pirkfetees, gehrbfetees, liffetees, rimfetees
wini } fahlfees, pirlfees, gehrbfees, liffees, rimfees
winas }

Pabeigtà nahkotne:

Es buhfchu fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees u. t. t.

2) Konjunktivs.

Nepabeigtà tagadne:

Es fahkotees, pehrkotees, gehrbjotees, leekotees, rimstotees
tu fahkotees, pehrkotees, gehrbjotees, leekotees, rimstotees u. t. t.

Pabeigtà tagadne:

Es efot fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees u. t. t.

Pagahtnes naw.

Nepabeigtà nahkotne:

Es fahfchotees, pirkfchotees, gehrbfchotees, liffchotees, rimfcho-

Pabeigtà nahkotne:

Es buhfhot fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees u. t. t.

3) Konditionalis.

Nepabeigtà tagadne:

Es fahktos, pirktos, gehrbtos, liktos, rimtos
tu fahktos, pirktos, gehrbtos, liktos, rimtos
wiaſch } fahktos, pirktos, gehrbtos, liktos, rimtos
wina }

mehs. fahktumees, pirkumees, gehrbtumees, liktumees, rimtu-
 [mees]
 juhs. fahktutees, pirkutees, gehrbtutees, liktutees, rimtutees*)
 wini } fahktos, pirktos, gehrbtos, liktos, rimtos.
 winas }

dimis 4) Imperativs.

Tagadne:

Sahzees, pehrzees, gehrbees, leezees, rimstees!

Sahkatees, pehrkatees, gehrbjatees, leekatees, rimstatees!

Nahkotne:

(Sahkimees!) pirkimees, gehrbimees, liksimees, rimfimees!

III. Pasīws.

Indikatiws.

Nepabeigta tagadne:

Es topu fahkts, pirkts, gehrbts, likts —
 tu topu fahkts, pirkts, gehrbts, likts —
 | winch top fahkts, pirkts, gehrbts, likts —
 | wina top fahkta, pirkta, gehrbta, likta —
 mehs topami fahkti, pirkti, gehrbti, likti —
 juhs topat fahkti, pirkti, gehrbti, likti —
 | wini top fahkti, pirkti, gehrbti, likti —
 | winas top fahktas, pirktas, gehrbtas, liktas —

Wifas zitas pasīwa formas fastahdāmas tā pat, tā pee pīrmās un
 otrās konjugācijas laika wahrdeem: wifās. formās tā pat leetajāmi
 valīgā laika wahdi "buht" „tapt” un tā pat pēleekāmi pagātnes
 partizipi pasīwā: fahkts, pirkts, gehrbts, likts; p. p. pabeigta pagātnē
 indikatiwā: es biju fahkts, pirkts u. t. t.; nepabeigta tagadne konjunktiwā:
 es topot fahkts, pirkts u. t. t.

IV. Infinitivs, Partizips, gerundijas.

1. Infinitivs.

Aktiws: fahkt, pirkt, gehrbt, likt, rimt
 medials: fahktees, pirktees, gehrbtees, liktees, rimtees
 pasīws: fahktam, pirktam, gehrbtam, liktam, — tapt

2. Partizips.

Tagadne:

Aktiws: wihr. I.: fahktos, pehrkots, gehrbjots, leekots, rimstots
 (Ib) II. (II) (fahkofhs) (-fchs) (-fchs) (-fchs) (-fchs)
 (III) (III) (fahkoti, pehrjoti, gehrbjoti, leekoti, rimstoti)
 (IV) (IV) (fahkofcha), (-fcha), (-fcha), (-fcha), (-fcha)

*) waj ari tā pīrmā weensaitka persona.

Medials: wihr. f. { fahkotees, pehrkotees, gehrbjotees, leekotees, rimstotees
feew. f. }

Pafiws: wihr. f. fahkams, pehrkams, gehrbjams, leekams —
feew. f. (-a), (-a), (-a), (-a) —

Pagahtne:

Aktiws: wihr. f. fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis
feew. f. fahkuſi, pirkusi, gehrbuſi, likuſi, rimuſi

Medials: wihr. f. fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees
feew. f. fahkuſees, pirkuſees, gehrbuſees, likuſees, rimuſees

Pafiws: wihr. f. fahkts, pirkts, gehrbts, likts —
feew. f. fahkta, pirkta, gehrbta, likta —

Nahkone:

Aktiws: wihr. f. fahkfhot(s), pirkfhot(s), gehrbfhot(s), likfhot(s),
[rimfhot(s)]

feew. f. fahkfhot(i), pirkfhot(i), gehrbfhot(i), likfhot(i),
[rimfhot(i)]

Medials: wihr. f. { fahkfhottees, pirkfhottees gehrbfhottees, likfhottees,
feew. f. }

[rimfhottees]

Pafiwa naiv.

3. Gerundijs.

Tagadne:

Pirmajs gerundijs:

Aktiws: fahlot, pehrlot, gehrbjot, leekot, rimstot

Medials: fahkotees, pehrkotees, gehrbjotees, leekotees, rimstotees

Pafiws: fahkam, pehrkam, gehrbjam, leekam, rimstam

Otrajs gerundijs:

Aktiws: wihr. f. fahkdams, pirkdams, gehrbdams, likdams, rimdams,

feew. f. -ma, -ma, -ma, -ma, -ma,

Medials: wihr. f. fahkdamees, pirkdamees, gehrbdamees, likdamees,

[rimdamees]

feew. f. fahkdamahs, pirkdamahs, gehrbdamahs, likdamahs,

Pagahtne:

Aktiws: wihr. f. fahzis, pirzis, gehrbis, lizis, rimis

feew. f. fahkuſi, pirkusi, gehrbuſi, likuſi, rimuſi

Medials: wihr. f. fahzees, pirzees, gehrbees, lizees, rimees

feew. f. fahkuſees, pirkuſees, gehrbuſees, likuſees, rimuſees

Peesihm. Kā walodā islektajami partizipi un gerundijsi, to mahzīmees turpmak, teikuma mahzībā.

Uſdewumi: 1) ja-uſrakſta ik no latras trefchās dekklinazijas ſchēkas
pa 2—5 laika wahrdi; 2) jaloka aktiwsā: fault, (I. ſchēk.), wilft (II. ſchēk.),
twert (III. ſchēk.), patift (IV. ſchēk.), kuht (V. ſchēk.); 3) medialā:
brauktees (I.) dſihtees (II.), wiltees (III.), fastaptees (IV.), bihtees (V.);
4) tee no ſchein laika wahrdeem, kam ir paſiwa formas.

Trefchà nodala.

Melokamo wahrdn schkiras.

I. Apstahla wahrds.

Apstahla wahrds shkak noteiz laika wahrdn, atbildedams us jautajumee: **kad?** **kur?** **kà?** **kapehz?** **kadehk?** — „**Kad?**“ shmejahs us laiku; „**Kur?**“ — us weetu; „**kà?**“ — us kahrtu; „**kapehz?**“ — us zehloni un **kadehk?** us noluhku.

I. Laika apstahkli eesihmedami waram jautat:

- 1) **kad?** — Sche atbildam, p. p. schodeen, wakar, pehrn, feu u. t. t.
- 2) **zik ilgi?** — wifu deenu, gadu, mehnefi u. t. t.
- 3) **no kura laika?** — no rihta, no pusdeenas, no fwehtkeem u. t. t.
- 4) **lihds kura laikam?** — lihds wakaram, pusnaktij u. t. t.

II. Weetas apstahkli eesihmedami waram jautat:

- 1) **kur?** — sche, tur, zitur, wifur, mahjäas, falna u. t. t.
- 2) **no kureenes?** — no mahjahn, no zeema, no lauka u. t. t.
- 3) **kurp?** — us mahjahn, us pilfatu, us zeemu u. t. t.

III. Kahrtu eesihme apstahklu wahrdi, kas atbild us jautajumu „**kà?**“: schà, tà, zitadi, pareisi, aplam, labi, tschakli, glihti u. t. t.

IV. Zehloxa apstahkli eesihme tee wahrdi, kas atbild us jautajumu „**kapehz?**“ waj „**kalab?**“; p. p. tapehz, talab; manis pehz, Kristus lab u. t. t.

V. Noluhka apstahkli eesihme tee, kas atbild us jautajumeem: **kadehk?**, **ka? kam?** **kahdam noluhkam?** P. p. tadehk, ka laj, ko, kur. Kam nahzi tik wehln? Atnes uhdens, ko masgatees (t. i. kam?, kahdam noluhkam?) Raj paleek galotnite, kur putneem us mestres (kam? kahdam noluhkam?).

Usdewums: ja-usrafsta 2—5 wahrdi ik preefsch kura apstahla.

II. Satikmas wahrds.

Satikmas wahrdi rahda, kà weena leeta stahw pret otru, jeb kà § 47. weena leeta fateekahs ar otru.

Satikmas wahrdi pa laikam stahdami preefsch leetas wahrideem (waj ari ziteem deklineerejameem wahrideem), atskaitot trihs: pehz, dehk, lab, kuri stahw pehz leetu wahrideem.

Kad leetas wahrds ir leetas kopam ar satikmas wahrdn, tad winsch alasch stahw waj genitiwâ, waj datiwâ, waj akusatiwâ. Tadehk ari sakam, ka satikmas wahrdi prasa weena, waj otra no scheem lozijumeem.

Genitiwa prasa schee satikmas wahrdi: aif, apaksch, bes, dehk, § 48. eelsch, if, lab, no, pee, pehz, preefsch, sem, us, wirs.

Peemehri: Ais upes ir meschs. Schftees ais galda. Pehrkon
fwehtnuza stahweja apakſch osola. Bahrenis ir tas, kas palizis bes
tehva un mahtes. Mums darba bes gala. Lewis dehſt ween gahju ſcho
zku. Meschfarga buhdina stahw eekſch mescha. Is ſcha fruhma if
ſtrehja putns. Meruhpejes manis lab. No falna akmeni welt now tif
gruht, fa falnā welt. Spogulis pakahrti pēe feenas. Pehz junija
nahk julija mehnefis. Manis pehz laj dara fa grib. Kahds mehnefis
ir preekſch septembra? Ta feme ne-augliga, kuzaj ſemi aranias fahrtas
zaurā ūmiltas. Putns uſmetees uſ jumta. Wirs femes masak akmeni,
neka apakſch femes.

Datiwa prafa fatikmas wahrdi: lihds, pa.

Peemehri: Blahweiſi strahda lihds wehlam wakaram. Zif deenās
war aifbraukt lihds Amerikij? — Wifem ūnewar pa prahtam ifdarit.
Pa Straumej un pa wehjam weeglak airt, neka pretim.

Akufatiwa prafa fatikmas wahrdi: ap, ar, zaur, gar, pa
pahr, par, pret, starp, us.

Peemehri: Waj war apbraukt ap fenes lodi apkahrt? Ar padomu
war padarit wairak neka ar ſpehku. Schis zelſch wed zaur meschu.
Swejneeks staiga gar esarn. Putns ſkeen pa gaifu, ūwos peld pa
uhdeni. Puifens fweesch almentinus pahr jumtu. Zif olekſchu audekla
pahrdod par rubuli? Pret Straumi gruht peldet. Eſtim uſ mahju.

Turpmak janemj wehra, fa wifi fatikmas wahrdi, kas stah-
dami preekſch leetu wahrdeem, prafa datiwa, ja leetas wahrds
stahw daudſſkaitli. To redsam, ja kaut kuxā no augſchā miyeteem
peemehreem leetas wahrdu nemjam daudſſkaitli, fa: ſehftees ais galda
(genit.) un aif galdeem (datiws) eefim uſ mahju (akus.) un uſ mahjähm
(datiws) u. t. t. Tur pretim tee fatikmas wahrdi, kas stahdami pehz
leetas wahrda (pehz, dehſt, lab), ar weenu prafa genitiwa; p. p. to
dariju ſawa brahla dehſt, waj ſawu brahlu dehſt; manis pehz, muhſu
pehz; wiha lab, wiha lab.

Uſdewums: ja-uſraſſta ik ar kuxu fatikmas wahrdu pa weenam
teikumam weenſkaitli un daudſſkaitli

III. Beedrotajs.

§ 49. Beedrotajs ir ta wahrdu ſchfira, kas ſatveeno teikuma lozekkus, waj
ari wefelus teikumus zitu ar zitu; tahdi ir: un, bet, ari, jeb, waj, fa u. z.

Beedrotajus ſihſak apluhkoſim teikuma mahzibā, tapehz fa teem it
fewiſchks ſmars pee teikumu ſatveenoſchanas. Sche eevehroſim tikaj to,
fa beedrotaji ir weenkahrtigi, atkahrtojami un diwkahrtigi.

Weenkahrtigi ir tee, kas tikaj weenreis teikumā leetati: p. p. es un
tu efam meerā. Bagatajs dara fa grib; bet nabagajſ — fa war. Kai-
miasch lihds, laj tam aifdod labibas. Selts ir derigs; tomehr dſelfs
derigala.

Atkahrtojami ir tahdi beedrotaji, kas ahaunojahs ik preekſch kura
teikuma lozella, waj ari ik preekſch kura teikuma, ko tee ſatveeno; p. p.

Ne egle, ne preede, ne behrfs ne-aug farstas semes. Man draungs ne-laisch finas: waj wiensch ir aismirfis, waj aiszelojis, waj faslimis.

Diwkaahrtigi ir tee beedrotaji, kas diwos teikumos weens otram preetim stahditi un tur klahdah fabrtä, ka weens prasa otra; p. p.: Kad grib, tad war;zik fini, tik stahsti; Jo ir, jo gribahs; Kä fini, ta dari u. t. t.

IV. Sajutumu stanäs.

Par sajutumu stanähm fauz tos wahrdianus, zaur kureem mehds if- § 50.
teilt spiras juhmas, p. p. wahrdisch „wai!“ isteiz leelas fabpes, nelaimi; „ai!“ schehlabas; „nanä!“, „ää!“ — draudus „njä!“ — preekus, „uch“ — nogurumu u. t. t.

Pee sajutumu stanähm ari peeskaita daschus fa-ihfinatus isteikumus, ka: paldres, t. i. laj palids Deews; retsche, t. i. redsi sche; we = werees statees; kuer jeb rekur = redsi kur u. z.

Turpmat pee sajutumu stanähm peeskaita tos wahrdus, ar kureem aizinam waj aisraiday kustonius; p. p. zahlus aizinot: zib, zib, zib!; ais-raidot: tisch tisch! govis aizinot: ptru ptru! u. z.

Pee schihs wahrdus schkiras wehl peeskaita tos wahrdus, kurod itka atšan daba därdamas stanäs, p. p. knaus, brihfsch, plihfsch, trinks u. z.

Otrå dala: Teikuma mahziba.

Repagorinats teikums.

- § 51. Teikums ir ik katraš wahrđos issfazitas pilnigas domas. Par pilnigahm fānzam tāhdas domas, kas ik weenam saprotamas. Saprotamas domas waram tikaj tad issfazīt, 1) kad ir leeta jeb preekfchmets, par kuru runajam jeb spreescham un 2) kad par s̄cho preekfchmetu kaut ko issfakam. No ta redsam ka teikumam wājag pastahwet wišmasak is diwahm dałahm: 1) is preekfchmeta, par kuru spreescham, jeb subjekta un 2) is isteizeja jeb predikata, t. i. ta, ko mehs issfakam par subjektu.

Tahdu teikumu, kas pastahw tilaj is subjekta un predikata, fawz par nepagarinatu.

Kuras walodas schikas teek leetatas, lä subjekti un kras, kà predikati?

- § 52. I. Kå subjekti leetajami:

 - 1) leetu wahrdi; p. p. Seema ir aufsta. Bilweks doma. Pult-stens eet. Saule silda. Gans dseed u. z.
 - 2) ihpaschibas wahrdi tad, kad pee teem klaht peedomajami lahdii leetu wahrdi, p. p. Bagatajs dara, kå grib; nabagajs — kå war, t. i. bagatajs zilweks u. t. t.
 - 3) weetneku wahrdi. — Es stahwu, tu statees, winsch mekle. Kas rafsta? Ne weens negrib.
 - 4) laika wahrdi infinitiv; p. p. Paklaufit naw gruht (pakklausifchana naw gruhta) u. z.

No wîseem peemehreem redsam, fa subjekts alasch stahw nominatiwâ.

- § 53. II. Kā predikati jeb išteizeji leetajamas šķihs wahrdu šķirkas:

 - 1) laika wahrds; p. p. Sahle aug. Koki plaukst. Tu mahzees. Brahlis rakstot. Wunsch bij dsirdejīs.
 - 2) ihpaſchibas wahrds ar unoteikto galotni; p. p. Gleemejs ir glums. Gaifs bij ūkaidrs. Peteris naw tſchakls. Swahrki ir peleki. Aka ir dsiķa u. z.
 - 3) leetas wahrds, kā: Gauja ir upe. Peterburga ir wirstpilfats. Endrabs ir metals. Irbe ir putns.

No scheem prenehreem redsam to, ka isteizejs ir tilaj tad ween-fahrfs, kad tas pastahw is laika wahrda, kas leetats aktiwa, waj mediala nepabeigtds laikds. Wifas zitās reisās isteizejs ir faliks un pastahw: 1) is ·palibga laika-wahrda „buht“ (efmu, efi, ir, bij, buhs u. t. t.) un 2) waj nu is partizipa, waj ihpaschibas un leetas wahrda.

Palihga laika wahrdu „buht“ fauz par faičiu, kad tas isteizeju faweeneyo ar subjektu.

Usdewumi: Ja-usralsta: 1) 5 nepagarinati teikumi, kurðs subjekti ir leetu wahrdi, 2) 2 — kurðs tee ir ihpaschibas wahrdi un 3) 5 — kurðs tee ir weetneku wahrdi 4) 5 nepagarinati teikumi, kurðs isteizeji ir laika wahrdi, 5) 5 — kurðs tee ir ihpaschibas wahrdi un 6) 2 — kurðs tee ir leetu wahrdi.

Pagarinats teikums.

Tos wahrdu, las sihak apsihme subjektu un predikatu jeb isteizeju, § 54.
fauz par isskaidrojofscheem teikuma lozekkeem. Tee ir: apsihmetais, noteizejs un apstahkli. Isskaidrojofschee teikuma lozekki ir tikaj pali hga lozekki, jo teikums war ari bes teem buht. Tahdi ir wiſi nepagarinatē teikumi. Teikums, kurā atrodahs isskaidrojofschee lozekki, ir pagarinats.

Apsihametais sihak noteiz laika-wahrdu, atbildedams uſ jautajumeem: kā? (genit.) kam? (dat.) ko? (akus.). Tahdā fahrtā apsihmetais prafa tikaj objektivee laika wahrdi. § 55.

Kā apsihmetais leetajami: leetas, ihpaschibas, weetneka un laika wahrdi infinitivā. — P. p. Ubags luhdsahs maies. Ahbelej birst balti seedi. Es tew prafu. Es gribu (ko?) mehginate. — Weenā paſčā teikumā war ari buht diwi apsihmetais; p. p. Es tew (dat.) doſchu grahmatu (akus.). Utneſi man (dat.) uhdens (genit.).

Noteizejs sihak isskaidro subjektu, waj ari apsihmetais, atbildedams § 56. uſ jautajumeem: kahds? kurſch? zik? — Kā apsihmetais leetajami: ihpaschibas, weetneka un ūraitla wahrdu un ari leetas wahrdu genitiwā. Weenam paſčām noteiznamam wahrdu war buht wairak noteizeju. P. p. Mans jaunajs brahlis usgahjis diwas strasdū ligsdas. Mass zinitis gahsch leelu wesumu u. t. t.

Apstahkli isskaidro isteizeju, t. i. laika wahrdu, atbildedami uſ § 57. jautajumeem: kur? kad? kā? kapehz? kadehk? Pehz scheem jautajumeem isschķream:

- 1) weetas apstahkli. Tas atbild uſ jautajumeem: kur?, no kureenes?, kurp?. P. p. Sivchri dſihwo (kur?) meschā. Malku wed (no kureenes?) no mescha. Satis ūreen (kurp?) uſ meschu;
- 2) laika apstahkli. Tas atbild uſ jautajumeem: kad? zik ilgi? no kura laika? lihds kuram laikam? P. p. Wakar (kad?) es biju zeemā. Puſis ara (zik ilgi?) wiſu zehleenu. Nedelu ūraitam (no kura laika?) no ūwehtdeenas (lihds kuram laikam?) lihds ūwehtdeena;
- 3) fahrtas un mehra apstahkli. Tee atbild uſ jautajumeem: kā jeb kahdā fahrtā? un zik? P. p. Winsch strahda zentigi (kā?). Klufa jnbra ir loti (zik?) leela. Sini dauds (zik?), bet runa mas (zik?);
- 4) zehloza apstahkli. Tas atbild uſ jautajumeem: kapehz? lab? par ko? P. p. Krahnus kurina ūaltuma pehz (t. i. tapehz)

la ir salt). Koki lafst aīs faufuma (t. i. tapebz ka ir faufs). Laudis fuhsahs par maises trahkumu.

5. noluhka apstahkli, kusch atbild us jautajumeem; kadehk? kam? — P. p. Krahnis kurina filtuma dehk (t. i. laj buhtu filtums). Bukes slazina mitrumq; dehk (t. i. laj buhtu mitrums). Dod man uhdens, ko dsert (kam?, kahdam noluhkam?).

Usdewumi: Ja-usrafsta: 1) 5 teikumi ar apsīhmetajeem; 2) 5 teikumi ar noteizejeem; 3) 10 teikumu ar apstahklem; 4) janorahda teikuma lozekki schōs teikumōs: Krauklis bij nosadis seera gabalu. Winsch fehdeja koka galā. Lapsa to pamanija. Winaa glaimi fazija krauklim. „Tu eſi wiſu ſtaiftakajs putns paſaule. Dew buhs ſoti jaunka balsē.“ Krauklim patila tāhda waloda. Winsch eekehrzahs wiſaj diſti. „Tilmehr feers noſrita ſemē. Lapsa to tuhlin apehda. Tagad winaa fazija krauklim. „Tu eſi leels muſkis.“

Pilns un nepilns teikums.

§ 58. Pilns teikums ir tāhds, kurā atrodahs ir ūbjetks, ir predikats. Ja teikumā truhkst weena, waj otrā, waj ari abu diwu, tad teikumu fauz par nepilnu. Ūbjetka truhkst teikumām schōs atgadijuṁos:

- 1) pawehles teikumōs: p. p. Nahz Schurp! (= nahz tu Schurp)
Cesim pastaigatess! (= cesim mehs pastaigatess).
- 2) bespersonisks teikumōs, t. i. tāhds, kurds daroſčā perfona neſinama, waj ari tāhs ne maſ now; p. p. Tā teiz, runā, ſtahta (kas?
tas neſinams); fahp, falſt, miglo u. z.

§ 59. Predikata truhkst:

- 1) falihdsinofchōs teikumōs; p. p. Kas ſreen tik ahtri, kā putns?
(= kā putns ſreen);
- 2) atbildeſ, p. p. Kas pawehleja? — Atbilde: tehws, t. i. tehws pa-
wehleja.

Atbildeſ war truhkt ari abu, tā ūbjetka, kā predikata. P. p. Ko tu laſi? — Atbilde: wehſturi; t. i. es laſu wehſturi.

Atbildeſ war truhkt ari zitu teikuma lozekli kā: apsīhmetaju un apstahku; p. p. Kas atrada mesčā zirvi? — Atbilde: Puſiſ atrada, t. i. puſiſ atrada mesčā zirvi. Kuras grahmatas gribi? Atbilde: Jaunās u. t. t.

Usdewumi: Ja-usrafsta: 1) 5 teikumi, kurds truhkst ūbjetka 2) 5 — kurds truhkst iſteizeja un 3) 2 — kurds truhkst abu diwu.

Sawilkts teikums.

§ 60. Par ſawilklu teikumu fauz tāhdu, kuream wairak weenawahrđigu lozekli, t. i. wairak, nekā weens apsīhmetajis u. t. t.

Sawilkts teikums iſzelahs zaur to, ka ſaweenojam weenā teikumā diwus, waj wairak teikumis, kam wairak weenadiu lozekli. Tā p. p., ja

ditveem, waj wairak teikumeem nisi lozekki weenadi, tifaj subjekti daschadi, tad waram no teem fastahdit weenit teikumi, kurem wairak, ne ka weens subjekts P. p. 1) Osehrwe ir gahju-putns. 2) Gulbis ir gahju-putns. 3) Mescha sofs ir gahju-putns. — No scheemi trim waram fastahdit sawilkta teikumi ar wairak subjekteem: Osehrwe, gulbis un mescha-sofs ir gahju-putni.

Tä pat: Skolneeks mahzahs. Skolneeks raksta. Skolneeks, lafa. Skolneeks rehkina. — No scheem isnack sawilkts teikums ar wairak isteizejeem: Skolneeks mahzahs, raksta, lafa un rehkina. — Turpmak: Medneeks schauj sakus. Medneeks schauj rubenus. Medneeks schauj irbes. — No scheem zelahs sawilkts teikums ar wairak apsihmetajeem: Medneeks schauj sakus, rubenus un irbes.

No teikumeem, kam tifaj noteizeji daschadi, iszelahs salikts teikums ar wairak noteizejeem: P. p. Ahbeles loks ir zeets. Klawo loks ir zeets. Osola loks ir zeets. — Sawiltkajs teikums ir: Ahbeles, klawo un osola loks ir zeets.

Beidsot: Saimneeks pats brauz pilfata. Saimneeks pats brauz tirgu. — Sche iszelahs familiks teikums ar wairak weenadeem apstahklem: Saimneeks pats brauz pilfata un tirgu.

Sawiltkaj teikumā war ari tahdus teikumins saweenot, kureeni wairak neka weens lozeklis ir daschads. P. p. Dahrneeks stahda lokus. Dahrneeks fehj pukes. — Sawiltkam teikumam sche isteizeji un apsihmetaji daschadi: Dahrneeks stahda lokus un fehj pukes.

Usdewunis: Ja-istrakta pa weenam teikumam: 1) ar daschadeem subjekteem, 2) daschadeem isteizejeem, 3) daschadeem apsihmetajeem, 4) daschadeem noteizejeem un 5) ar daschadeem apstahklem.

Sakahrtoti teikumi.

Tahdi teikumi, kureem weenwahrdigee lozekki daschadi, nāw saweeno. § 61.
jami sawiltkaj teikumā, bet ja domas prasa, tad weens teikums peeweeno-jams pee otrā. Tahdus teikumus, kas weens fakopots ar otru, fānz par sakahrtoteem. It latrs no fakahrtoteem teikumeem ir patstahwigs un, par fewi nemjot, pilnīgi fāprotams.

Sakahrtote teikumi ir:

1) Wēenōjofchi. Weens teikums teek ar otru fakopots jaur weenojofcheem beedrotajeem: un; neween — bet ar; tä — ka ar; pirms, turpmak, tad ari, beidsot. P. p. Rudji jau seed un meschi dihgst. Wākar ne ween faule nespīdeja, bet ari leetus lija. Tä wiñch pats neprata džihivot, ka ari laimes tam nebija. Pirms Romneeki Kartageescheem atnehma Spaniju; tad tos fakahwa us juhras; turpmak peespeeda isdot kara erotshus; beidsot nospītija paschu Kartagu.

2) Schķirofchi, fakopojami jaur schķirofcheem beedrotajeem: waj — waj, ne — ne. P. p. Waj tur duhmi kuhp, waj migla kahpj; ne tur kuhp duhmi, ne migla kahpj;

3) pretstatofchi, satopojami zaur pretstatofcheem heedrotajeem: bet, tomehr, tatschu, atkal. P. p. Daschs folneeks naw zentigs, bet tam wehrigs prahs. Sehns jaw noguris, tomehr wehl grib kraudit. Winsch negribeja nahkt, tatschu atnahza. Tu gribi nemt, es atkal negribu dot.

4) flehdsofchi (Skat. § 83).

Pakahrtoti teikumi.

§ 62. Reisahm nahkahs saweenot tahdus teikumus, no kureem weens patstahwigs, bet otrs tikaj fcha lozellis. Patstahwigo fchais reisä fauz par wirsteikumu un to, kas ir tikaj wirsteikuma lozellis — par palihga-teikumu. Palihga teikums ir wirsteikumam pakahrtots; weens pats, bes wirsteikuma buhdams, tas ne mas naw saprotans, jo ne-isteiz pilnigu, pabeigtu domu. P. p. zilweks, kas zenschahs, ar weenu nopolna pahrtiku. Sche palihga teikums „kas zenschahs“ atluidsina wirsteikuma noteizeju, jo sche waram lift jautajumu: kahds?, kurfsch? — Kahds zilweks ar weenu nopolna pahrtiku? — tahds, kas zenschahs, jeb: zentigs zilweks ar weenu nopolna pahrtiku. Bits peemehrs: Tehws stahstija to, kas wakar notizis. — Sche palihga-teikums ir: „kas wakar notizis“; winsch atluidsina apsihmetaju: „wakarejo notikumu“. Tehws stahstija (ko?) wakarejo notikumu;

Waj ari: Kas mekle, tas atrod. — Sche palihga teikums „kas mekle“ atluidsina wirsteikuma subjektu „mekletajs“; mekletajs atrod.

§ 63. No wifem scheem peemehreem redsam, ka palihga-teikums ar weenu atluidsina kahdu wirsteikuma lozekli un daudskahrt ir pahrwehrschams par weenu paschu wirsteikuma lozekli. Scho palihga-teikuma pahrwehrschamu fauz par wina fa-ihsinapchanu.

§ 64. Turpmak janemj wehrä, ka palihga-teikums dabun to nosaukumu, kahds ir tam wirsteikuma lozeklim, kuru fchis palihga-teikums atluidsina. Ja palihga-teikums atluidsina wirsteikuma noteizeju, tad winsch ir noteizofchs palihga-teikums; ja apsihmetaju, tad apsihmejofchs; ja apstahkli — tad apstahkla palihga-teikums.

Kahds kurfsch palihga-teikums, waj noteizofchs, waj zits kahds, to dabunam sinat, kad ismehginam, us kahda jautajuma tas atbild. P. p. ja palihga-teikums atbild us jautajumeem: kahds? kurfsch? — tad winsch ir noteizofchs; ja us jautajumeem: ka? kam? ko? — apsihmejofchs, ja us jautajumeem: kad? kur? ka? kapehz? kadeh? jeb kam? — tad winsch ir apstahkla palihga-teikums.

Sakahrtotos, ka ari pakahrtotos teikumus lihds ar wina wirsteikumeem fauz par falikteem teikumeem.

Usdewums: Janorahda, kahdi kuri palihga-teikumi fchöss peemehrös: Es domaju, ka leetus lihs. Waj tu netizi ta, ko winsch stahsta? Sirgs aisschreja, ka wehjsch. Kad ka ka naw mahjäs, tad peles kraida pa galdu. Kam foljis! tam dodi. Tas zilweks, kas nespehj pahrewi waldit, newar ziteem buht par fungu. Man ir drangs, ko wisi zeena.

Noteizoschi palihga-teikumi.

Par noteizoscheem palihga-teikumeem fauz tahdus, kas atlihdsina § 65. wirsteikuma noteizeju jeb atributu un tapehz atbild us jautajumeem: kahds? kufsch?

Noteizoschee palihga-teikumi teek wirsteikumam perekopoti zaur weetneku wahrdeem: kas, kufsch, kahds. P. p. Netizi tahdam zilwekam, kas dauds sola, bet mas vilda. Tilst, pahr kuru ejam, bij pa-wafarā noests. Wakar bij tif bahrgs negaefs, kahds reti redsets.

Noteizoschee palihga-teikumi tikaj tad fa-ihfinami, ja wizu isteizeji § 66. ir ihpfchibas, waj laika wahrdi un ja tur klah palihga teikums naw pagarinats zaur apsfhmetajeem, waj apstahleem*). Sa-ihfinaschana no-teekahs diwejadā kahrtā:

- 1) Ja palihga-teikuma isteizejs ir ihpfchibas wahrds, tad to stahda preekch noteizama leetu wahrda un zitus palihga-teikuma lozeklus atmēt. P. p. Seme, kas ir ne-augliga, neteek apstrahdata; fa-ihfinot: Ne-augliga seme neteek apstrahdata.
- 2) ja palihga-teikuma isteizejs ir laika wahrds, tad to pahrwehrsch par partizipu un preelef leetas-wahrdeem, ka noteizeju. P. p. meh-nefim, kas aug, waj dilst, ir firpes issflats; fa-ihfinot: augo-scham, waj dilstoscham mehnefim ir firpes issflats. Sahli, kas noplauta un ifkaltufsi, fauz par feenu; = noplautu un ifkaltufchu sahli fauz par feenu. Tas akmens, ko wičā, ne-apfuhne = wičājamā akmens ne-apfuhne.

Daudskahrt war noteizoschā palihga-teikuma laika wahrdu (isteizeju) § 67. pahrwehrst par ihpfchibas wahrdu; p. p. Saimneezej, kas ruhpējāhs un kopjāhs, nams tihrs un spodrs = ruhpigāj un kopigāj fain-neezej nams tihrs un spodrs.

Usdewumi: 1) ja-usraksta 3 nesa-ihfinami un 3 fa-ihfinami noteizoschi palihga-teikumi; 2) jasa-ihfina schee noteizoschee palihga teikumi: Nepalaujees us zilweku, kam newar ustizet. No uhdens, kas werd, zekahs garaini. Behrns, ka nerahj, drihs palaischahs. Behrns, kas paklaufa, dara wezakeem preeku. Aplauschat wifus sarus, kas ap-kaltufchi.

Apsihmejoschi palihga-teikumi.

Apsihmejoschee palihga-teikumi, wirsteikuma apsfhmetaju atlihdsinadami, § 68. atbild us jautajumeem: kā? kam? ko? — P. p. Wirsch kahro, ka newar fakneeg. Scho ahboli doschu tam kas pirmajs atminehs mihielu. Brahlenus man raksta ka schogad schim buhfhot brangi kweefchi — Apsihmejoschee palihga-teikumi fa-ihfinami gan zaur leetu wahrdeem, gan zaur partizipeem, ja palihga-teikuma isteizejs ir laika wahrds.

*) Kahrtas un laika apstahkti naw ik reisās par kawelkeem.

Sa-ihſinaſchana zaur leetu wahrdeem noteekahs ſchā:

§ 69. 1) Sa iſteizejs leetats aktiwa un eejuhme daritaju, tad to pahrwehrſch par leetu wahrdu ar galotui ajs, ejs un ſtahda taf lozijumā, kura prafa wirſteikuma iſteizejs. P. p. Mehs efam pateizigi teem, kas mums dara labu = mehs efam pateizigi faweeem labdaritajeen. Scho ahboli doſchu tam, kas pirmajſ atmineehs mihſku = scho ahboli doſchu pirmam mihſkas atmine-tajam.

2) Sa iſteizejam paſiwa noſihme, tad to pahrwehrſch par leetu wahrdu it ihpaſchi ar galotui ums: p. p. Wezaki atſtahj behrneem wiſu, ko tee krahuſchi (jeb kas teem faktrots) = wezaki atſtahj behrneem wiſu fawu krahuju. Ko wakar juma (kas wakar tapa jumts), to ſchodeen wehſch nopoſtijis = wakarejo juumu mu ſchodeen wehſch nopoſtijis.

§ 70. Sa-ihſinaſchana zaur partizipeem noteekahs ſchahdā lahtā: Apſihmejoſcha palihga-teikuma iſteikums (laika wahrds) titaj tad pahrwehrſchams par partizipu, kad wirſteikumam par iſteizeju ir laika wahrdi: redſet, atrast, alſtaht, dſirde, teilt u. z.

P. p. Redſeju, ka pils nodegā, redſeju, ka zitu uſtaifija = Redſej pili nodegot, (nodegoſchu), redſej zitu uſtaifam (uſtaifam). Tautas dſeesma). Es atradu, ka wini guleja = Es winus atradu guſchus (jeb gukot). Dſirde, ka fehrdeene ſadereta = dſirde fehrdeeni ſaderetu.

Uſdemumi: 1) Sa-ihſina 5 apſihmejoſchi palihga teikumi; 2) Iafa-ihſina ſhee apſihmejoſchee palihga teikumi: Kaiminfch naq meerā ar to, ko teefas wihrs ſpreeda. Pateiziba nahkahs tam, kas atradis grahmatu ſpeefchanu. Waj gaudi, ka faule noees?

Apſtahku palihga-teikumi.

Apſtahku palihga-teikumi atbild teem paſcheem jauntajumeem, kureem apſtahku wahrdi un teek wirſteikumeem prekopoti:

- 1) zaur weetas beedrotajeem: (tur) — tur;
- 2) zaur laika beedrotajeem: (tad) — tad; ka, ſihds, kamehr, eekam;
- 3) zaur kohrias beedrotajeem jeb ſalihdsinofcheem beedrotajeem: ka, it ka, neka;
- 4) zaur zehlona beedrotajeem: tapehz ka, par to ka, talab ka, jo;
- 5) zaur noluhka beedrotajeem: tadehk ka, laj, ko, fur.

Tad wehl pehz fawas noſihmes zehlona un noluhka beedrotajeem tuwu ſtahw:

- 6) peelaujoſchee beedrotaji: laj waj, laj gan, laj ar, jebschu, kautſchu, kaut gan, kaut ar, kaut waj;
- 7) nolihgſtoſchajs: ja;
- 8) nowehloſchhee; laj, laj jel, kaut, kaut jel;
- 9) flehdſoſchhee: tapehz, talab, tadehk, par to.

Meetas apstahkla palihga teikumi naw fewischi eewehrojami, tapehz fa to newar fa-ihfinat. P. p. Kur mal, tur milti birsi. Lai wifsch eet, no kureenes nahzis.

Laika-apstahkla palihga-teikumi.

Laika-apstahkla palihga-teikumi atlihdsina wirsteikuma laika-apstahkli § 72. un. abild us teemi pascheem jautajumeem (kad? zif ilgi? no kura laika? lihds kuraam laikam?). P. p. Es jaw biju pamodees, kad faule leza. Wifa ne-ismahzifees; mahzees, zif ilgi gribedams. Mahzees, kamehr dsihwo.

Laika-apstahkla palihga-teikumi fa-ihfinami zaur gerundijeem § 73. schahdā kahrtā:

1) za ur pirmo gerundiju (-ot, -otees), a) ja wirsteikums ir bespersonisks; p. p. Kad strahda, tad naw japhahpa = strahdajot naw japhahpa. Kad daudsreis mehgina, beigas isdodahs = daudsreis mehgino not beigas isdodahs. Kad pehz mahzibahm dsenahs, naw jabaidahs puhlinu = pehz mahzibahm dsenotees, naw jabaidahs puhlinu. b) ja wirsteikumam un palihga teikumam daschadi subjekti un ja tur klah palihga teikumā istekta darifchana ir nepabeigta. Palihga teikumam subjekts schai reisā teek stahdits dativā un isteizejs pirmā gerundijā; p. p. Kad gailis pirmo reisu dseedaja, tad es pamodos; waj ari: kad gailis pirmo reisu dseedaja, tad es biju pamodees = gailim pirmo reisu dseedot, es pamodos, waj ari: — biju pamodees. — Za pat ari: Kad wakars nahk, tad gani dsen mahjā = wakaram nahkot, gani dsen mahjā. Kad zihrulis parahdahs, tad pawafara tuvu = zihrulim parahdotees, pawafara tuvu.

Tahdus fa-ihfinatus laika-apstahkla palihga-teikumus, fa: gailim dseedot, wakaram nahkot, zihrulim parahdotees u. t. t. fawz par apstahwigem dativeem.

Patstahwigā dativa newar isleetat schahdā teikumā: „kad gailis bij pirmo reisu dseedajis, tad es pamodos“ tapehz fa sche palihga teikumā issazita darifchana ir pabeigta (: bij dseedajis).

2) za ur oto gerundiju (-dams -damees -dama -damahs), ja wirsteikumam un palihga-teikumam tas pats subjekts un ja palihga teikuma darifchana ir nepabeigta un noteekahs tai paſchā laikā, kad wirsteikuma darifchana. P. p. Kad (mehs) pa lauku staigajam, tad (mehs) eeraudsjam saki = pa lauku staigadami, mehs eeraudsjam saki. Kad weefs eenahk, tad (weefs) dod labdeenu = Weefs eenahkdams dod labdeeni.

3) za ur pagahnes gerundiju aktiwa, kad abeem teikumeem tas pats subjekts un palihga-teikuma darifchana pabeigta, bet wirsteikuma darifchana nepabeigta; p. p. Kad buhdim usdewumu padarijuſchi, tad eefim pastaigatees = usdewumu padarijuſchi,

eesim pastaigatees. Kad eſi pastaigatees, tad nahz mahjā = pa-
ſtaigatees nahz mahjā.

- 4) zaur tagadnes gerundiju pafiwā, kad wirſteikuma ſubjekts
atkahtoahs palihga teikumā, kā apſihmetajſ un kad abōs teikumōs
darifchana weenlaiziga.

P. p. Laba biju labinama, nizinama nedereju (taut. df.) =
laba biju (es) kad mani labinaja, (bet) kad mani nizinaja,
kad (es) nedereju. Ir warde pihſt, kad winu min = ir warde
pihſt minama. Slinkis strahda tikaj, kad winu dſen = ſlinkis
strahda tikaj dſenams.

- 5) zaur pagahntes gerundiju pafiwā, kad wirſteikumam un palihga-
teikumam tas pats ſubjekts un kad palihga-teikuma darifchana pa-
beigta.

P. p. Behrits, mans kumelinis, netek zela nebarots (L. df.) =
behrits, mans kumelinis, netek zela, kad naw barots. Rati lauz,
kad naw fmehreti = rati lauz nefmehreti.

Uſdewumi: 1) Ja-uſrakſta 5 laika-apſtahkla palihga-teikumi neſa-ihſinati
un fa-ihſinati. 2) Iaſa-ihſina ſhee laika-apſt. pal.-teikumi: Kad no wilka
behdfi, lahtſham uſbehdfi. Kad Perſeefhi behga, tad Greeki dſinahs
palat. Melim netizam ir tad, kad winſch taisnibu runa. Daschſ
koks luht, kad to leez.

Kahrtas-apſtahkla palihga-teikumi.

§ 74. Kahrtas-apſtahkla palihga-teikumi alaſch ir fa-ihſinati. Winu iſteizeji
ir alaſch tee paſchi laika, waj ihpaſchibas wahrdi, kas wirſteikumeem, ja
tee ir peekopoti zaur ſalihiſinofſchein beedrotajeem: kā, it ka, neka.
P. p. Kā wehſch, ſreen, kā meets, atdurahs (= ſreen, kā wehſch
ſreen; atdurahs, kā meets atdurahs). Ruhz, kā lauwa (= ruhz, kā
lauwa ruhz); balts, kā fneegs (= balts, kā fneegs ir balts). „Neka“
weetā war nemt „par“ ar akufatiwu; p. p. baltaks, neka fneegs =
baltaks par fneegu.

Sa kahrtas-apſtahkla pal.-teikumam naw ſubjekta, tad wiſs palihga-
teikums pastahw iſ otra gerundija. P. p. Wehtra nahza (kā?) ſchraht-
dama. Šumis nahk lihſdamſ.

Peſihm. Latveeſchu walodā ir daudſ laika wahrdeem
ſerivſchka gerundija forma ar galotni uſ, u, kas leetajama tikaj, kā
kahrtas apſtahkliſ. P. p. Winſch atnahza braukſhus. Bilweks eet
ſtahwu. Pahr upi war tikt peldus. Kas leen rahpus?

Sa kahrtas apſtahkla palihga-teikums besperfonifts, tad to peeweeno
wirſteikumam zaur pirmo gerundiju. P. p. Winam azim redſot
taisniba. Waj wiſch runaja dſirdot, waj kluſam.

Uſdewumſ. Ja-uſrakſta 5 kahrtas-apſtahkla palihga-teikumi.

Zehlona-apstahkla palihga-teikumi.

Zehlona-apstahkla palihga-teikums stahw ta wirsteikuma lozekka weetā, § 75.
kursch eesthme zehloni, un atbild us jautajumeeem: tapehz? kalab? par fo?
Schee palihga-teikumi peekopojami wirsteikumam zaur zehlona beedrotajeem:
tapehz ka, talab ka, par to ka, jo.

P. p. Schodeen gaidams lectus, tapehz ka migla fakahpa
augfchā. Winsch isgalabbahs no nelaimes tikaj talab, ka mehs wifi
palihdsejam. Brahli usteiza par to, ka alasch zentigs.

Zehlona-apstahkla palihga-teikumi fa-ihfinami zaur leetu-wahrdeem
un gerundijem.

1) Zaur leetu wahrdeem tee fa-ihfinami tikaj tad, ja tee nau dauds § 76.
pagarinati, ihpfachi zaur apstahkem. Steigeju pahrvehrsch par
peederigu lectas-wahrdu, ihpfachi ar galotnehm ums, fchana un
faweno ar peederigeemi fatifmas wahrdeem, ka: no, zaur, yehz,
ais. Behrns raud, tapehz ka ir issfalzis = behrns raud is-
falkuma yehz. Azis daudstreis fahp no ta, ka ilgi lafa. —
azis daudstreis fahp no ilgas laskfchanas. Daschs zilvels ne-
steids darba, tapehz ka ir flinks = daschs zilvels neseids darba
ais flinkuma.

2) Zaur aktiwa otro gerundiju schee palihga-teikumi fa-ihfinami § 77.
tik tad, kad abeem teikumeem tee pfach subjekti un kad palihga-
teikuma darifchana nepabeigta. P. p. Behrns pelna rahjeenu,
tapehz ka neklaufa wezakeem = behrns pelna rahjeenu, we-
zakeem nellanfidams. Sa-aufkfeees, tapehz ka staiga ba-
fahm kahjahn = fa-aufkfeees ba-fahm kahjahn staigadams.

Ja palihga-teikuma darifchana pabeigta un abeem teikumeem tas
pats subjekts, tad fchis palihga-teikums fa-ihfinams zaur pagahtnes
gerundiju „is“. P. p. Es prezajos, tapehz ka efmu atradis
ustizamu beedru = es prezajos, ustizamu beedru atradis.

3) Zaur pasiwa gerundiju tagadnē zehlona-apstahkla palihga-teikums
fa-ihfinams tik tad, ja tam darifchana nepabeigta un ja wirsteikuma
subjekts tanī aktahrojabs, ka apfihmetajs. P. p. Pati dreb apfchu
lapa, ne tapehz ka to (t. i. apfchu lapa) wehjinsch wehdina
= pati dreb apfchu lapa, ne wehjina wehdinama (L. ds.). Pukes
apwihs, tapehz ka to nelaista = pukes apwihs nelaistamas.

Ja palihga-teikuma darifchana ir pabeigta, tad tas fa-ihfinams zaur
pasiwa gerundiju pagahtnē. P. p. Dselss luhsa, tapehz ka nebij kar-
feta = dselss luhsa nekarfeta. Behrns prezajahs, tapehz ka
tehws to apdahwinajis = behrns prezajahs, tehwa apdahwinahs.

Usdewumi: 1) Ja-usralsta 5 zehlona-apstahkla palihga-teikumi nesa-
ihfinatā un fa-ihfinatā weidā. 2) Jasa-ihfina schee zehlona-apstahkla
palihga-teikumi: To daru, tapehz ka labak nemahku. Lew galwa fahp,
tapehz ka efi fa-aufkfeees. Gauschi raud sala sable, tapehz ka to
kahjinahm nomin (Taut. ds.) Mehs mahzamees, ne tapehz ka muhs
ziti peefpeesch. Waj efi prezigs par to, ka efi pirmo algu is-
pelnijees?

Noluhka-apstahkla palihga-teikumi.

§ 78. Noluhka-apstahkla palihga-teikumi atbild us jautajumeem: kadeh kā? kam? jeb kahdam noluhkam? — Wini peewenojami faweeim wirsteikumeem zaur noluhka beedrotajeem: tadehk kā, ko, kur, laj. Noluhka beedrotajis „laj“ daudskahrt ir faweenots ar „ko“, „kur“ (laj buhtu ko; laj buhtu kur). P. p. Tehws fataissija arklu, tadehk ka rihtu ees art. Peles fawek leelus midenus, kur seemu pahrwadit. Laj paleek galotnite, kur putneem usmestees (Tant. ds.) Scho grahmatu nemfchu lijs, ko wakas brihscheem palafitees. Utnefi uhdens, ko dser.

§ 79. Noluhka-apstahkla palihga-teikumus war tikaj retahm reisahm sa-ihfinat. Schi fa-ihfinaschana noteekahs ihpaschi zaur to, ka nolaisch wahrds „laj buhtu“ un atstabj nahloschhos wahrds nepahrmainitus, ja pehz „laj buhtu“ nahk „ko“, „kur“; p. p. Puifis schuhdina kaschoku, laj buhtu faltâ laika ko wilktees = puifis schuhdina kaschoku, ko faltâ laika wilktees. Noliksim sche folu, laj buhtu kur atfehsteees = noliksim sche folu, kur atfehsteees. Ja pehz wardeem „laj buhtu“ nahk leetas wahrds nominativā, tad reisahm, tos nolaischot, leetas wahrds stahdams datiwā. P. p. Pee mahjas dehstischu kolu, laj buhtu pa-wehnis = pee mahjas dehstischu kolu pa-wehnun. Aizzelojuscha drauga grahmatu paglabaschü, laj buhtu peemina = aizzelojuscha drauga grahmatu paglabaschü peemina.

Usdewums: Sa-usrafsta 5 noluhka-apstahkla palihga-teikumi.

Ziti palihga-teikumi:

§ 80. I. Peekaujoschi palihga-teikumi.
Peekaujoschee palihga-teikumi peewenojami wirsteikumam zaur peekaujoscheem beedrotajeem: laj gan, laj ar, laj waj, jebfchu, kautfchu, kaut gan, kaut ar, kaut waj. — Sa palihga teikums stahw wirsteikumam preefschā, tad wirsteikums eefahkahs ar wahrdeem: to mehr, tatschu. P. p. Laj gan srigs par kurtu leelaks, to mehr schis par winu nastaks (tschaklaks). Es nekenfchu, laj ar man dotu. Apkuifis srigs newek wesuma, laj waj dsen u. z.

No wifem peekaujoscheem palihga-teikumeem tikaj tee fa-ihfinami, kas leedscham wirsteikumam peekopoti zaur „laj waj“ jeb „kaut waj“. Sa-ihfinat war tikai zaur tagadnes gerundiju pasiwā. P. p. Tik tumfchā nakti newar redset, laj waj (kaut waj) azi durtu = tik tumfchā nakti newar redset, ne azi du xaus. Es ne-eetu, kaut mani waj luhgtu = es ne-eetu, ne luhdsams.

§ 81. II. Nolihgostschajs palihga teikums peekopojams wirsteikumam zaur beedrotaju „ja“.

P. p. Sa tu gribi, tad es doschu. Sa laiks neapmahlfees, tad nakti buhs falna.

Sa abeem teikumeem tee paschi subjekti, un tur klah polihga-teikuma darifchana nepabeigta, tad wijsch ir fa-ihfinams zaur otro tagadnes gerundiju aktiwa.

¶. p. Ja tā tu dsihwofi, tad mantas (tu) ne-eekrahfi = tā
dsihwodams, mantas ne-eekrahfi. Ja ne-usmanigi greefifi,
eegreesifi wehl pirkstā = ne-usmanigi greefdams, eegreesifi u. t. t.

Lā vat tas fa-ihfinams zaur tagadnes gerundiju pafivā.
¶. p. Ja wina pee wahrda nefaukfi, tad tas ne-atfauftees =
pee wahrda nefauzams winsch ne-atfauftees. Newar ar preeku
strahdat, ja alasch urda = alasch urdams newar ar preeku
strahdat.

III. Nowehloshee palihga-teikumi wirsteikumi peekopojami zaur § 82.
nowehloscheem beedrotajem: Iaj, kaut. ¶. p. Kaut man buhtu
eefpehjams es waj schodeen winu apzeemotu. Laujat, laj dara
katrs, kā sinadams.

Usdewums: Ja-usraksta 3 peelaujoschi, 3 nolihgostoschi un 2 no-
wehloschi palihga-teikumi.

Slehdsofchi teikumi. § 83.

Slehdsofchee teikumi izzelabs, kad zehlona, waj noluhka palihga-
teikumu daram par wirsteikumu un ar to fakopojam falikta teikuma otru
daku, t. i. wirsteikumu. ¶. p. Rihtu gaidams leetus, tapehz ka faule
no-eedama aisbrida = faule no-eedama aisbrida; tapehz rihtu gaidams
leetus. Puisis schodeen pabeidsa wisu darbu, tadehk ka rihtu-grib waligs
buht = puisis grib rihtu waligs buht; tadehk winsch schodeen pabeidsa
wisu darbu.

Usdewums: Ja-usraksta 3 slehdsofchi teikumi.

Periods.

Par periodu fānz tahdu faliktu teikumu, kuxam wairak nefā weens § 84.
palihga-teikums, waj ari wairak nefā weens wirsteikums, waj ari kuxam
tikaj weens wirsteikums un weens palihga-teikums, bet abi pagarinati
zaur ziteem palihga-teikumeem.

Sche kahdi peemehti:

Ne wis tas ziltweks ir laimigs, kas bagatibā dsihwodams, tik ar
raifehm fehstabs pee pilna galda, bet tas, kam alasch meeriga sīds un
preezigs prahs, laj tam ari buhtu tik fānsa garosīxa ween, ko ehst.

Schās periodā, pirmajs wirsteikums ir pagarinats zaur diweem palihga-
teikumeem: 1) zaur noteizoscho: „kas tik ar raifehm fehstabs pee pilna galda“
un 2) zaur peelaujoscho: „bagatibā dsihwodams“ (= laj gan bagatibā
dsihwo); otrsjs wirsteikums ir pagarinats zaur trim palihga-teikumeem:
1) zaur noteizoscho: „kam alasch meeriga sīds un preezigs prahs“
2) zaur peelaujoscho: „laj tam buhtu tik fānsa garosīxa ween“ un
3) zaur noluhka-apstahka palihga-teikumu: „ko ehst“. — Tahdā kahrtā
wiss periods pastahw is septineem teikumeem: diweem wirsteikumeem un
peezeem palihga-teikumeem.

61 - Bits peemehrs:

Kas, jauns buhdams, neslaufa, kad tehrs ar lehnprahhtibu mahza, ta buhs darit, tam wihra gadds gan jaclaufa, kad pakaule ar bahrdisbu mahza, ta nebuhs darit.

Perioda pirmā daļa, noteizskājus valīgā-teikums, ir pagarinata zaur trim valīgā-teikumeem: 1) zaur laika-apst. val.-teikumu: „jauns buhdams“ (= famehr ir jauns) 2) ari zaur laika-apstākļu val.-teikumu „kad tehrs, ar lehnprātību māža“ un 3) zaur apšūmējošo val.-teikumu: „fā buhs darit“.

Perioda otrā daļa, virsteikums, ir pagarinata zaur diweem pal-teikumeem: 1) zaur laika-apst. pal.-teikumu: „kad pāsaule ar bahrdsibu mahža” un 2) zaur apsihmejofcho pal.-teikumu: „kā nebuhs darit”. — Bīfā periodā septiņi teikumi.

Sche periods ar wairak weenadeem palihga-teikumeem:

Kad fanlite ap pusdeenu fahk filti spihdet; kad no peekaluehm, kas greefas pret deeniwideem, nowekahs baltaja fega, tad ari zihruulis steidsahs munus to websti nest, ka pawafara nawi tahku.

Peelifum^{s.}

Peeturas sākumju isleetajums rakstos.

§ 85. Kunadami mehdsam reisahm balsi peeturet ihfaku, waj ilgaku
brihdi; reisahm balsi pazekam, reisahm to nolaischam, raudsfidanees us to,
kahdu swaru pefschikram weenam, waj otram teikumam; reisam pa wifam
balsi apturam, ihpaschi, kad esam kahdas domas pilnigi isteikuschi un
eesfahkam isteikt kahdas zitas. Wisu seo rakstos israhdam zaur peeturas
fibmehm. Tahs ir:

1) komats, jeb pānehmeens,	ko eesihme	ar
2) semikolons jeb punkts ar pānehmeenu,	"	"
3) kolons jeb fāzitajs	"	"
4) punkts	"	"
5) iſſauzejs	"	"
6) jautatajs	"	"
7) domu ūbume jeb islaidejs	"	"
8) daudspunkts	"	"

Tad wehl islectajamas pehdinas „“ un eekawas [] jeb () .

§ 86. Panahmeensjeb komats noschkez tabdus teikuma lozeklus, waj teikumus zitu no zita, kas jo tuwu stahw zits zitam. Tapehz zaure panahmeenu noschkez:

- 1) fawilkta teikuma weenados lozekus, las nawi faveenoti zaar heedrotajui „un“. B. p. Kreitwja, Anglija, Frauzija, Wahzija, Austria

uu Italijs ir Eiropas leelvalstis. Galdneeks tehsch, sahge, ehwele, urbj, kaf, lihme un-krahfo.

2) uſruau no ziteem teikuma lozekleem. P. p. Klauſi, draungs, fchim padomann. Klau, dehlin, ko tew ſaku. Nedod, Deewin, redſet tahdu brefmu!

3) teikumā eefpraustus wahrdus, ka: leckahs, warbuht, teefcham u. z. P. p. Winsch, leekahs, grib strahdat uſ ſawu galwu. Tu, laikam, ne ſa nedaritu, ja tew ſautu ſawu waku.

4) ik katru nefa-ihfinatu palihga teikumu no wirsteikuma un no ziteem palihga teikumeem. P. p. Bik wari, tik dari. Sa pats nefargafees, tad ari Deewos nefargahs. Kas tik ween gaida, laj ziti padara, tas ir kuhts un neleitigs zilwets.

5) wifus fa-ihfinatos palihga-teikumus, kas now pilnigi ſarveenojuſchees ar wirsteikumu, palikdami par wiau nefschiameem lozekleem. Taipi, jauns buhdams, laj buhtu krahjums, wezuma wahjuman uſmazotees. Efmu preezigs, labu draugu atradis u. z.

Semikolons jeb punkts ar panehmeenu noschek ſakahrtotos teikumus § 87. zitu no zita

P. p. Es tew ko paſazifchu; bet nedoma, ka ta nebuhs teefša. Skolas laiks mums ir tik weenreis preefch wifa muhſcha; tapehz tas ja-isleeta derigi. Eiropeschi ir gara apdahwinati; tad ari wiau attihſtiba ir angſtaka, neka zitu paſaules-datu apdfihwotajeem.

Sazitajs jeb kolons ſtahdams ſtarp teem teikumeem, no kureem § 88. pirmajs ſhakl iſſkaidro otro.

P. p. Deklineerejamās wahrdū-fchikras ir ſchihs: leetas, ihpfchibas weetneeka un ſtaikla wahrdi. Es tem ſaku: tu manis nepermnati, famehr pats nebuhschu vahrlezingaſees. Winsch jaw tahds ir: kad wehl, tad nedara; kad leeds, tad dara. Besars teiza Pompejam: „Lehzoti ſaule atrod wairak zeenitaju, neka reetoti“.

Punktu ſtahdā ik pehz kura pilnigi pabeigta teikuma, ja now iſteiſts § 89. jantajums, waj iſſaukums. P. p. Kas ſchodeen darams, ta netaipi rihtam. Mas to, kas wifu dara ar apdomu. Skuju-loki zauru gadu ſati, bet lapu-loki pa ſeemu kaili.

Punktu ari ſtahdā pehz teem wahrdēem, kas no-ihfinati, ka: p. p. = par peemehru; t. i. = tas ir; u. z. = un ziti; u. t. t. = un ta taħħak; u. t. i. p. = un ta jo projam; fw. rakſti = ſwehti rakſti u. t. t.

Iſſanzejs ſtahdams pehz teem teikumeem, kuxds juhmas iſſazitas § 90. jo ſpebzigi, ka: leeli preeki, džikas behdas, stipras duſmas, wifaj vahr-ſteidſofchs brihnumus u. t. t. Iſſanzejs war ſtahwelt ari pehz ſajutumi-ſanas, ja ta ir no teikuma ſchirkta; zitadi pehz iahs ſtahdams paneh-meens, bet iſſanzejs tilaj teikuma beigās.

P. p. Al re, kahda tew rota! Wifa dahrgeeni akmeneem ka mirdset mirds! un pehrles!... Teefcham, ta ir zahra dahwana! Rahds labdaris!

(Is „Nahras“). — Wai, kahdas behdas ja peedishwo! Wai, jums leekukeem! Luhk, luhk! wiensch nahk, wiensch nahk! u. z.

§ 91. Jautatajs stahdams pehz teem teikumeem, kurds runatajs pehz kaut ka waiza.

P. p. Waj wifs padarits? Kas atklahja Ameriku? Zaur ko zelahs faules aptumschojums? Kapehz yuhze deemu guł uu tik nakti eet medit? Waj tas jaw laimigs, kas bagats?

§ 92. Domu-sihmi jeb islaideju leeta, ja teikumā kahds wahrdi islaists, ja runatajs spehji pahreet no weenahm domahm us otrahm, p. p. tahs negaidot weenas otrahm pretini stahdams, waj ari ja waloda ir faweta i. tahda, kurā kopam faderofshi wahrdi fchirkli, newajadsigā weetā balsi peturot.

P. p. Schi reisa pehdejā: ja wehl darishi tahdas psalidnibas — fargees. Melns, kā welns — newa welns; ruž, kā lauwa — newa lauva; kreen, kā putns — newa putns. (Mihkla). „Waj naw kahdas weetinas, tur apfahstees? — esmu peekufis — un — man — naw ilgi — wałas“.

§ 93. Daudspunkts stahdams tur, tur teikums spehji norauts; domas til eefahktas, bet nepabeigtas.

P. p. Dauds biju dīrdejis par juhru stahstam un fen kahrojees to redset. Bijam zelā wiſu deenu; nepazeetijs kaitiju zela-stabu pehz zela-staba; beidsot usbrauzam kalna galā un inhra.... Ilgi es kaitijos juhru, kas taklumā, likahs, posuda, ar filo debesi faweenodamahs.

§ 94. Pehdinās stahda tos wahrdus waj teikumus, kas bes pahrgrossijumeem nemti is zita runas.

P. p. Katons beidsa is katru ruanu, ko ween tas runaja, ar scheem wahrdeem: „Tur klah, es domaju, Kartaga ja-isposta“.

§ 95. Cekawās stahdami tahdi teikuni, kas eefprausti ziteem teikumeem widū isskaidrofhanas dehł un nestabi ar teem ne kahdā faič. P. p. Mehs jaw pazehlamees peektā kalnā (wifs tas widus kalnains), kād ceraudsijom fauli lezot.

Leelo burtu isleetajums raksts.

§ 96. Leelos burtus isleeta schōs atgadijumōs:

- 1) Ar leeleem burteem eefahkabs is weens ihpfachwahrdi. P. p. Pa-faules dasas: Eiropa, Asija, Afrika, Amerika, Australija; salas: Sahmu sala, Sizilija, Islanda; kalni: Urals, Alpi, Alpenini; krustami wahrdi: Peteris, Iahnis, Jeħabs u. t. t.
- 2) Ihpfachwahrdi noteizeji, kas pastahwigi teem peeletekami. P. p. Aleksandris Otrajs, Jauna Selanda, Leel-Britanija, Walas-Eiropa u. z.
- 3) Peenemts ar leelo eefahkuma burtu raksti schahdus wahrdus: Deews Tehws, Dehls un Sw. Gars. Keisarista Augstiba. Leel-taefs u. t. t.; tā ari wehstules usrunajamaj personaj raksta „Juhs“ un „Tu“ ar leelo eefahkuma burtu.

- 4) Šī latrās runas eefahkumā, kā ari pehz punkta. P. p. Vanags ir laupitaja putns. Siwis rijahs zits zitu.
 - 5) Pehz jautajos cheem un issfaujos cheem teikumeem, ja domas abeem teikumeem nāv jo tuvā fakarā. P. p. Waj juhs ne-eefat tīl jautā rihtā pa lauku? Es gan ištabā nefehdeschū. — Žīl grosīgs ir liktenis! Schodeen zilwels laimigs, rihtu nelaimigs.
 - 6) Peenkents ar leelo burtu eefahkt dsejā ik latru jaunu rindinu.

P. p. Uhdentiaſch un akmentiaſch,
Lee dſihwoja faules muhschu:
Uhdens — ſemu lejñā,
Akmens — falna galinā. (Tautas dſeefma).

Luhdsam wispirnis pahrlabot schihs kuhdas:

1	lap.	v.	16	r.	no	aug.	eestiskeels:	issteizejs,	bet	wajag:	isteizejs										
3	"	"	7	"	"	"	"	tee	"	"	tos										
4	"	"	3	"	"	"	"	mainitees	mehs	bet	wajag:	mainitees;	mehs								
5	"	"	5	"	"	lejas	"	Baunite	"	"	zaunite										
5	"	"	6	"	"	"	"	Silts	ar	Aldischanu.	Labs	ar	gaidischanu;	bet	wajag:	Silts	ar	Aldischanu;	labs	ar	gaidischanu
7	"	"	5	"	"	aug.	"	akmins	bet	wajag:	akmens										
8	"	"	8	"	"	lejas	"	Lokatiws	laukds	bet	wajag:	Lokatiws	lauka								
12	"	"	25	"	"	"	"	ja-usraksta;	5)	"	"	ja-usraksta	5								
16	"	"	13	"	"	aug.	"	jahs	"	"	juhs										
18	"	"	11	"	"	"	"	jaiks	"	"	laiks										
19	"	"	18	"	"	"	"	godajuſčhi	"	"	godajuſčhas										
29	"	"	3	"	"	lejas	"	otras	"	"	otrs.										

[0,70]

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA

0305055100

